

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ СЕНАТА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА I

БЕОГРАД 1932 ГОД.

БРОЈ 13

IX РЕДОВНИ САСТАНАК СЕНАТА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 25 ФЕБРУАРА 1932 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

Претседавао:
Потпретседник
ЈОВАН АЛТИПАРМАКОВИЋ

и
Др: ФРАН НОВАК

Секретар:
Др. ИВАН ГМАЈНЕР

Присутни су господа Министри: Министар правде, Министар саобраћаја и Министар за физичко васпитање народа.

— Почетак у 10.25 часова —

Садржај:

- 1.) Читање и усвајање записника;
- 2.) Саопштење извештаја Одбора за проучавање законских предлога о средњим трговачким школама и о поморско трговачким академијама;
- 3.) Одобрење тромесечног боловања сенатору г. Петру Костићу;
- 4.) Дневни ред: 1) наставак претреса и усвајање одборског извештаја о предлогу закона о Привредном већу; 2) претрес и усвајање одборског извештаја о предлогу закона о поморско-трговачким академијама; 3) претрес извештаја одбора за проучавање законског предлога о средњим трговачким школама.

Говорници: Влад. Митровић, Милан Марјановић, Спира Хаџи-Ристић, Димитрије Илићановић, Министар саобраћаја Лазар Радивојевић, Др. Динко Тринајстић, извештач Др. Отон Франгеш, Министар трговине и индустрије Др. Алберт Крамер, Павле Вујић, Др. Љубомир Томашић.

Потпретседник Јован Алтипармаковић: Господа сенатори, отварах IX редован састанак Сената. Молим господина секретара да прочита записник прошлога састанка.

Секретар Др. Иван Гмајнер чита записник прошлога састанка.

Потпретседник Јован Алтипармаковић: Има ли ко од господа сенатора да учини какву примедбу на записник? (Нема). Оглашујем да је записник примљен.

Изволите, господа сенатори, чути одборске извештаје.

Секретар Др. Иван Гмајнер чита:

1) Одбор за проучавање законског предлога о средњим трговачким школама поднео је Сенату свој извештај;

2) Одбор за проучавање законског предлога о поморско-трговачким академијама, поднео је Сенату свој извештај;

Потпретседник Јован Алтипармаковић: Ови одборски извештаји су отштампани и раздати су господи сенаторима.

Изволите, господа, чути молбу г. сенатора Костића за боловање.

Секретар Др. Иван Гмајнер чита: Претседништву Сената. Част ми је умолити Сенат, да ми одобри тромесечно боловање, пошто сам оболео од грипозног запаљења плућа. Сенатор Петар Костић.

Потпретседник Јован Алтипармаковић: Одобрава ли Сенат затражено боловање? (Одобрава). Објављујем да Сенат одобрава тражено боловање.

Прелазимо, господо сенатори, на дневни ред. Прва тачка је: наставак претреса извештаја одбора за проучавање предлога Закона о Привредном већу. Реч има сенатор г. Владимир Митровић.

Владимир Митровић: Господо сенатори, у опсежним и врло документованим говорима господа предговорници су изнели и доказали потребу, да се данас, у доба опште велике и тешке кризе оснује Привредно веће. Сем тога, господо, господа предговорници изнели су и своје опаске на предложени законски предлог о Прив. већу, па су онда даље изнели и своје жеље и сугестије, које би требало имати при увођењу Прив. већа у живот.

Ја, господо сенатори, већу понављати њихове разлоге, нишћу додати неке нове своје разлоге, него ћу се само задржати на једној — по моме мишљењу — веома важној ствари, а то је на организацији рада у самом Привредном већу.

Неоспорно је, господо, да успех рада у Привредном већу и користи, које ми сви очекујемо од Прив. већа, зависе у главном од четири фактора.

Ти су фактори: 1) сам закон који треба да омогући један плодан и користан рад у Привредном већу; 2) успех Привредног већа зависиће од личности које буду постављене за чланове Привредног већа. 3) трећи фактор од великог утицаја, по мом мишљењу, јест предусретљивост и излажење у сусрет као и помагање Привредног већа од стране Краљевске владе и од стране Народног претставништва. И најпосле, четврти фактор и најважнији по моме мишљењу, то је организација унутрашњег рада Привредног већа.

Што се тиче самог закона, Вама је познато да су две најглавније одредбе унете из устава у законски предлог. То је она одредба да је Привредно веће само саветодавно тело, и друга одредба да је Краљевска влада и Народно претставништво необавезно да сваки пројекат привредно-социјалног карактера шаље на мишљење Привредног већа. То су одредбе о којима се не може дискутовати. Остале одредбе овога закона, по моме мишљењу, мање су важне и због тога ја се не упуштам даље у претресање самог законског пројекта. Што се тиче другог фактора, то су личности које ће бити постављене за чланове Привредног већа. И о тој тачци немам много шта да кажем и то с разлога, јер сам тврдо уверен да ће Краљевска влада предложити за чланове Привредног већа наше првокласне стручњаке. Исто тако не сумњам да ће Краљевска влада и Народно претставништво помагати у свакој прилици Привредно веће, како би оно могло да постигне резултате корисне које ми очекујемо од Привредног већа.

Што се тиче саме организације рада у Привредном већу, то овај законски пројекат, који ћемо ми усвојити, о томе много не говори. Ту долази у обзир § 17 и § 18. У § 17 се каже (чита): „Административне послове води Претседништво помоћу секретаријата. Секретаре и чиновништво Секретаријата поставља Претседник Министарског савета по предлогу Извршног одбора“; а § 18 каже: (чита): „Ближе одредбе о раду и надлежности појединих органа Привредног већа прописане Претседник Министарског савета нарочитим подзаконским. Одредбе пословника може Привредно

веће да измени по пристанку Претседника Министарског савета“. То је све што се односи чисто на рад у Привредном већу. Према овим прописима мој је утисак да се мисли да се и у Привредном већу ради бар на сличан начин као и у Сенату и у Народној скупштини; донеће се пројекат пред Сенат и Народној скупштини и дотични Министар ће да брани пројекат сам или преко свог делегата. Али ја мислим да то није довољно и да тако не треба радити у Привредном већу и да Пословник, односно Правилник за рад у Привредном већу треба да се саобрази задатку који има Привредно веће. Тај задатак прописан је у § 2 овога законског пројекта; а ми се, господо, морамо да упознамо са задатком Привредног већа, да бисмо могли казати коју реч више о организацији рада у истоме.

По § 2 овог законског пројекта: „Привредно веће, на захтев Краљевске владе, даваће стручна мишљења о законским пројектима, којима се уређују привредни и социјални односи, подразумевајући и питања јавних финансија, јавних дажбина, као пореза, трошарине, царина и слично, питање саобраћаја.“

Онда даље стоји: „Министарски савет може на предлог надлежног министра закључити да се дају на мишљење Привредном већу и пројекти уредаба и Правилника за примену Закона поменутих у ставу првом.“

Исто тако може Министарски савет упутити Привредном већу на мишљење конкретна питања опште привредне и социјалне политике.“

Овде су, господо, поређани онако гресо модо ствари и предмети, у којима ће Привредно веће да решава. Ту има још неких других важних питања у којима треба Привредно веће да решава. Ја ћу само да вам поменем нека. На пример, господо, познато је од како су велике важности саобраћајна сретства по целокупну привреду, те по мом мишљењу Привредно веће треба да даје своје мишљење и о трасама тих путева, обичних, гвоздених и водених путева јер су путеви од велике важности по привреду. Исто тако о пристаништима, кејовима, антропоима итд.

Као што видите одредбе из § 2 су, — ја вас молим да ми не замерите, ако злоупотребљујем реч наука, — али ја мислим да су све то научни проблеми првога реда.

Задатак дакле Привредног већа, господо, велики је. Ту треба студија, треба се упуштати у танчине појединих питања. Треба те податке сређивати, па се сада ја питам, ко ће то да ради. Ја молим да се криво не тумачи; ја врло велику важност полажем на чланове Привредног већа, као на оне који раде један изванредан посао и који се, може бити, сваким даном сусретају са многим и великим тешкоћама. Али, господо, ја не могу да не нагласим факт да се овако суштинске ствари, не могу да решавају, извините ме за израз, узгред. Јер господо, у чију агилност и спрему ја не сумњам, господо чланови Привредног већа имају и своје редовне послове, тако да се не могу посветити искључиво раду у Привредном већу, као што озбиљност самога предмета то захтева. Због тога, господо, ја ћу сасвим укратко да кажем да ја замишљам Привредно веће од две половине. Једна половина важ-

нија, то је она која решава, то је Привредно веће, и друга половина која не решава, него само прибира податке за решавање. То је тај како се овде назива, секретаријат. Тај секретаријат, господо, ако се не образује, не организује потпуно и добро ја вам кажем, господо, да ће бити исти случај који је био овде: ми ћемо износити извесне примедбе на извесне законске одредбе, може бити врло корисне, али то није довољно.

Због тога, господо, ја мислим треба на тај Пословник који ће Краљевска влада да донесе, обратити нарочиту пажњу. Ја ћу бити срећан, ако извесне предлоге прими Влада не само из мога говора него и из говора господе предговорника.

Ја сам имао прилике као члан и Председник Одбора за проучавање овог законског предлога да изнесем ово гледиште и морам са радошћу да констатујем да су не само колеге из Одбора него и претставници Краљевске владе прихватили мој предлог, само је Г. Министар трговине и индустрије мислио да због тога не треба мењати законске одредбе, као што сам имао слободу да тражим, него да се све то може регулисати једним правилником.

Господо, Секретаријат, Привредног одбора ја замишљавам овако. Без претензија да се ови детаљи које ћу изнети не требају кориговати, ја мислим да пословник Привредног већа треба да се изради уз помоћ стручних људи, у које ја себе на сваки начин не убрајам. Треба да свако привредно министарство као и Министарство социјалне политике одреди по једног вишег чиновника од прилике у рангу инспектора на сталан и искључив рад у Секретаријату. Он апсолутно не може да има никакав други посао у своме министарству. Ти чиновници имали би искључиво да раде у Секретаријату, а одржавали би везу са својим министарствима утолико да буду *au courant* са пословима свога ресора.

Господо, говори се, ја сам то чуо да такви чиновници неће бити самостални, да ће бити под утицајем својих министара. Међутим, ја се не плашим тога. Исто тако се приговара и за чланове Привредног већа па се каже, ако их буду предлагале поједине корпорације, да ће они заступати да тако кажем еснафске, професионалне интересе своје корпорације, па ако хоћете и интересе појединих министарстава. Међутим, када из свих привредних министарстава буду делегирани стручни чиновници, они ће лако сва та поједина тражења и поједине тежње да сложе у једну резултанту, која ће бити на општу корист и тако ће се спречити, да се не фаворизира једна грана привреде на рачун друге.

Господо, ја тако мислим, да свако привредно министарство одреди по једног озбиљног свог чиновника у Секретаријат, а потом ће Председник владе поставити те чиновнике на сталан рад у Секретаријату. Да се не би буџет у овим тешким временима повећавао, мислим да ти делегати појединих министарстава треба да и даље примају припадљности од свога министарства. Исто тако може да се одвоји потребан број административног особља из појединих министарстава без велике штете по редовне послове.

За шефа секретаријата треба поставити јед-

ног прворазредног стручњака Краљевим указом.

Господо, ја мислим да ће се доцније од овог Секретаријата постепено образовати један ако хоћете научни институт првог ранга за студије свих привредних и социјалних питања и да ће тај институт или ако ми дозволите да кажем бити привредно-социјални генералштаб за сва привредна и социјална питања. Он ће бити од велике користи за земљу и за сва министарства и ја верујем да ће баш тај институт у крајњој линији бити тај који ће и спремати законске пројекте на захтевање појединих министарстава, Краљевске владе или Народног претставништва. Тај Секретаријат имаће пуне руке посла и ја вас молим да ми не замерите, када кажем да он неће имати да ради само онда, кад му се поднесе неки предлог, него ће имати стално да ради. С обзиром на одредбу § 2 законског предлога коју сам прочитао, чиновници Секретаријата имаће пуне руке посла, да спремају податке о привредним и социјалним питањима, да прикупљају законе и уредбе по привредним и социјалним питањима, да прате рад привредних и социјалних института у страном свету и да дају сва могућа потребна обавештења и Краљевској влади и Народном претставништву и Привредном већу.

Они неће свакако, господо, да имају никакав одлучујући глас, али морају да имају право да узму учешћа у дебати.

Ја немам потребе, господо, да Вас даље замарам. Ја сам сматрао за потребно само да кажем да ја на ту организацију полажем највећу важност, на организацију у Привредном већу и ја сам сматрао, после одличних говора мојих предходника да ударим још једаред гласом на важност те организације. Гласаћу за овај законски предлог (Пљескање).

Потпредседник **Јован Алтипармаковић:** Има реч сенатор г. Милан Марјановић

Милан Марјановић: Господо сенатори, ја налазим и осећам да је Влада, подносићи овај законски предлог о установи Привредног већа међу првим предлозима, испунила један врло важан задатак и по уставној одредби која је нагласила првенствену потребу размисљања о развињу државног газдинства и народног газдинства у опште, као и по завету израженом кроз Престону беседу и одговору Народног претставништва на ишту.

Са овим законом, како то осећају народни претставници, а што се види из свих њихових говора као и из предходног говора г. Митровића, са овим законом и по овоме закону очекује се, да Владе срећно приберу на окуп све оне снаге које могу сарађивати у тешким проблемима народног живота и у решавању тешких проблема на овој прекретници, преоријентацији нашег народног газдинства. Скупљање таквих снага, стварање таквих чинилаца, који ће осећати и срећу и част, испуњени патриотским надахнућем да најсавесније уложе свој труд у решавању свих питања, створиће у целој нашој веру и наду у боље дане. Због тога није на одмет ни излишан никоји говор који би ишао у прилог томе, да се у доцнијој примени овога закона потраже основне и праве по-

буде Народног Претставништва да доноси овај закон; да се потражи онај рачио легис у израженим мишљењима и напоменути појавама; да се у законима, који се буду доносили на основу података од Привредног већа, изрази циљ које ти закони треба да имају, сагласно побудама законодавцем за доношење закона о привредном већу. Због тога сам и сам налазио да је ово прилика да укажем на неколике појаве, које су врло важне у питањима живота нашега народа.

Из одредаба овога закона ми видимо да се поклања пажња свима гранама привредног живота у држави и због тога ће се Влада старати да у Привредно веће уведе стручне претставнике свих тих привредних грана.

На првом месту, како се то помиње у закону и у свим говорима, пажња се има обратити нарочито оној главној привредној грани нашег народног живота, пољопривреди, којом се баве више од две трећине нашега народа. И ако се ту буду давали упутни и савети добри и добро смишљени, биће помоћуто да се из ових тешких дана дође до бољих стања и до нове оријентације у народном газдинству. Али за то се морају добро знати о добро проучити и узроци, који изазивају ту велику пажњу народног претставништва за преуређивање привреднога газдинства.

У говорима нарочито се наглашавало, а известилац г. Др. Франгеш врло је срећно констатовао неколико појава осиромашавања нашега народа у маси сељака. Ако се упустимо у испитивања тих узрока, ми не можемо прећи преко тога да не проценимо, што је досада био узрок народног осиромашавања, уколико га има и уколико се показује. Узроци су многобројни, али поглавито у те узроке морамо навести прво несташицу довољно пољопривредних добара за све сељаке, па онда и нерационално газдинство. Несташица је долазила из разних узрока у разним крајевима. Ми имамо Бановина пасивних у родној земљи и ти људи, који нису имали довољно плодне земље, нису се могли пољопривреди ни одавати. У тим крајевима је још од пре ваљало неговати другу коју привредну грану, сточарство, па прерађивање сточних производа, млекарство, прерађивање других сировина и продуката. Но није се радило у том правцу ни у оним крајевима, који су били под Аустро-Угарском монархијом, а није се то могло радити ни у Црној Гори ни у Србији.

Што је била последица те несташице добре пољопривредне земље? Емиграција, оно што је најгоре. Наш је народ био принуђен да у масама иде у прекоокеанске земље ради тога да може зарадити кору хлеба. Емиграција је свакако једно зло по једну нацију, по једну националну државу. Она је зло, али код нас се може рећи, да није још дала толико много рђавих последица, јер наши емигранти нису редовно прекидали са мојком отаџбином, мали је број, који је остајао у туђини. Већи је број оних, који су своје тековине слали својим породицама или су се вратили у своју отаџбину да у њој проведу своје старе дане. Емиграција је била, дакле, једно зло, што народ није имао довољно земље, а узроци, ради којих народ није имао довољно земље, у бившој Аустро-Угарској монархији често су били и политички узроци.

Док су се с једне стране у извесно доба гомилала богатства у руке властелинства или повлашћених људи који су добијали дарове од Краљева, дотле су с друге стране ради несташице земље многи људи морали емигрирати морали су се удаљити из своје отаџбине.

Ту емиграцију ми још можемо збринути, јер данас можемо ми своје емигранте вратити и данас, кад многе државе па и прекоокеанске не желе да код себе задрже стране раднике емигранте, кад и сами наши емигранти данас вапију да се хоће вратити кућама својим, ми их морамо што пре раширених руку примити, јер имамо могућности, како је казао господин известилац, где да их примимо и што да им дамо, само морамо то извести организаторски и добро смишљено.

Ми не смемо оставити те људе у беди и невољи, јер их не морамо оставити. И кад смо ми за време великих ратова апеловали на љубав тих људи према Отаџбини, и кад су они бродили преко мора овамо ка нама да се боре, онда се сад и ми морамо одужити том њиховом патриотизму. Уосталом, и наш државни интерес захтева то, а ми имамо могућности да то учинимо јер имамо где да их сместимо. — Осиромашење нашега народа изазвало је емиграцију, али осиромашење народа може изазвати још једну много страшнију појаву, а то је сеоски пролетаријат. Господарства у нашем народу нису велика. Ми немамо великих поседа и за то је у овој дискусији врло добро наглашено од стране г. известиоца да је погрешка, која уосталом није непоправима, што се приликом решења аграрног питања нису стварала **средња добра**. Истина г. известилац није рекао какву имовину и колику он сматра под средњим добром, али ту бисмо се ми могли лако сагласити и определити колико хектара има да се сматрају под средњим добром, на коме би мали човек могао живети. То питање није непоправимо и на то питање мораће и влада и Народно претставништво да се врате и то што пре, јер што пре то боље. — Поменуто је још и то да се наставља распарчавање земље деобом задруге и стварањем инокоштине, а инокоштина је готова сиротиња. Деобом наслеђених имања сељаци у погледу свог имовног стања постају све слабији и слабији. И сад, господо, ту се наилази на један још тежи проблем, а то је решење да се ограничи распарчавање поседа. То питање решиће грађански законик добрим решењем наслеђа. Осим тога решење тога питања наћи ће се и онда кад се буду створили и други услови и кад онај вишак људи који остане без земље буде смештен у друга занимања, која су упоредна са развитком пољопривреде. То ће бити онда кад се буде створила индустрија, која ће моћи да прерађује вишак земљорадничког производа. У таквој индустрији сељаштво ће наћи места и запослења. — Ми се, даље, морамо борити против пролетеризације села. Ни једна држава не треба да жели пролетаризацију села, најмање наша држава, која ту пролетеризацију може да избегне и спречи. Јер, господо, лепо је речено у дискусији да је село извор снаге и морала. У селу је врло добро изражена наша национална снага. Лепо је запажено од стране г. известиоца и то да развитак села и градова не иде упоредо.

И још је напоменуо згодно и истинито: да се градови удаљују од села. Ја верујем да је тачно то опажање известиоца г. Франгеша, јер, колико сам могао видети, бавећи се кратко време у Хрватској, међу браћом Хрватима, и ја сам то уочио. У осталом, то је код њих у већој мери, а код нас, у Србији, у мањој мери. Ја сам тако уочио, и мислим да се не варам, да је град у Хрватској удаљен много од села. То је последица развитка и постанка градова, последица живота државног, администрирања и утицаја других на живот нашег народа у Хрватској. То, кад се легитимно пређе, колико ја познајем историју хрватског народа, сасвим лако може да се схвати. Онај златни период времена државног независног живота, који иде, ако се не варам, до 1100 година, до доласка Коломана за краља, у коме је народ имао своју националну државу, своје националне владаре, био је замењен периодом у коме је настао утицај других, нежељених, са стране. То је период борбе са Млетцима на мору, наследне борбе око престола, борбе, ако хоћете, и са централизмом Аустрије и оним просвећеним Јозефинизмом итд. Све је то некако одрођавало град и интелигенцију хрватску од села. И кад читате хрватске писце, који описују историју свога народа, онда се збиља наиђе на такве цитате, да човек мора да зажали што се то могло да деси и дешава, и што је био утицај на сељачки народ у том правцу, да он не буде у додиру са варошком, градском интелигенцијом; да буде остављен сам себи, и да буде задовољан што ће, у промету својих добара, видети оне покућаре, трговце, који иду са својом робом од села до села, да их снабду потребама. Е, господо, да тога више не буде, мора се приближити град селу, и то акцијом у погледу моралном, просветном и у сваком другом погледу. Они морају бити напоредо, један поред другог. У Србији те опасности није било из простог разлога, што ми, у ствари, градова нисмо ни имали. Са стварањем нове државе по устанку Карађорђа и Милоша итд., стварали су се и српски градови. То је ишло упоредо једно с другим. По нашим градовима било је нешто мало занатлија Срба, било је Турака, било је трговаца Јевреја, Цинцара итд., али то је било у тако малој мери, да када се устално државни живот у Србији, села су дала и трговце и индустријалце, и наши грађани по градовима нису прекинули везу са селом, јер су за село везани родбином, рођењем и животом. Али, ево видите, како живот брзо корача, брзо тече, и мора се обратити пажња на то, да та веза између села и града буде што тешња, што ближа. И кад погледамо на живот нашег народа у нашој држави, у Југославији, у националној држави свест се толико много пробудила не само код интелигенције, већ и у селима, да се данас и не може говорити о некаквим народима у овој држави, него о једном јединственом народу. Кроз војску, кроз школу, кроз обрт и промет, састанке итд., увидели су они, који су били раздвојени државним плотовима, полицијским и финансијским кордонима, и истоветност језика, и истоветност обичаја, и истоветност живота једног те истог народа.

Према томе у тој јединственој и националној држави могу се лако изводити и јединствени и

исти закони за целу државу. Иста је историја, исти начин живота сва три ова племена једног и истог народа. Хрвати су имали своје златно слободно доба до 1100 године, и код њих настају борбе и муке са страним династијама, са околним државама и најзад после крбавске и мохачке битке и ропство, а затим ослобођење. Исто тако је било и код нас. Код нас траје златно доба после њиховога, настаје за време Немање, а дотле и ми смо под жупанима имали нашу националну државу довољно чврсту и тако све до Косовске битке 1389 године.

Кад узмемо та времена и размак, видимо да смо имали за готово исто време и златно доба државотворности, и за подједнако време доба патње и мука. А већ за Словенце знамо и за њихову достојну борбу, коју су имали, што су онако притешњени између елемената других нација успели да очувају свој језик, — и то — господо, уколико знам — кроз књиге и кроз удружења.

Као што видимо, ми можемо доћи до једног истог законодавства, и према томе ми имамо исте и једне погледе и морамо их имати и надамо се имаћемо у погледу уређења пољопривредног газдинства сељаштва. У Србији то је питање у своје време срећно решено и знали су наши дедови да донесу срећне одлуке, али то питање није решено у крајевима под Аустро-Угарском и није ни било на дневном реду. Изгледа ми, господо, баш због тога, што се морамо бојати пролетаријата сеоског, то питање мора да буде решено, те се надамо, да ће кроз ово Прив. веће та питања бити додиривана, и због тога сам се решио да узмем реч и да говорим.

Господо, Србија је имала и сувише ненасељене земље, била је под шумама, због робовања села су се била завукла у увале и планине, остали су само путеви за пролазак војске, а живот се свео на породицу и задругу. Та економска јединка, и код нас и код Хрвата и у Босни и Херцеговини итд. итд. у свима крајевима наше државе одржавала се јер та је форма породичног удружења, задруга, била моћан чинилац економски, финансијски, и војнички.

За време наших усташа задруга је била та, која је имала да одвоји људе за борбу, да одвоји људе за рад код куће и људе који су носили од куће мушницију, одело, храну итд. Није било организоване друге војске. Била је дакле таква задруга.

Кад је свршено са устанцима, кад се држава стабилизирала, кад је отпочео више мање нормалан живот, онда у Србији почињу да се појављују други облици живота. Трговина која није била сва у рукама Срба, друмске каване, а и у вароши, чаршије итд. били су снабдевени људима других нација, из других крајева, који су били најновчанији, бавећи се каванским радовима, занатским радовима, трговачким итд. Новца је било врло мало у народу, новац је био врло скуп, националне монете није било, било је и руског и аустријског и турског и кога хоћете новца у држави. Новац је врло редак и врло скуп био.

Према томе, ако се коме било указала неопходна потреба да дође до кредита, да дође до зајма, он је тај зајам могао наћи само код оних

новчаних људи, који су дошли у државу са стране и који нису саосећали колико ће дужнику камата узети, који су гледали своје велике зараде на узајмљеном новцу. У том погледу код нас није било ни писаног грађанског поступка како ће се поступати у парницама. Људи су губили своја имања да би одужили дугове каквом механици или трговцину, те је настала брига шта и како ће се радити. Ту бригу почели су наши стари збрињавати на разне начине. У 1853. години Киџаз Александар Карађоређевић доноси Закон о судском поступку у коме ограничава начин обвезивања. Дотле је било довољно што ће један писмен неписменог потписати, а по новом закону тражили су се сведоци, али ни то није помогло. Закон је желео то обвезивање и фиктивно задуживање, то лупешко задуживање, да спречи; и доноси се одредбе да морају бити два сведока, но ни то није помогло. Најзад дошло се и до полагања т. зв. торжанствених заклетви, где се је призивао Бог и вера за сведока у некој тужби глободера, не би ли се нашала правда. Ни то није могло стати на пут несолидног задуживања, док се није година 65 и најзад 73 дефинитивно дошло до уверења да се земљораднику загарантује минимум за егзистенцију. „Не можеш ти да задужиш и да сам продаш овај минимум, јер ти је он потребан за живот твој и твоје породице“ — прописан је закон. У тај минимум долази пет дана орања, кућа са кућиштем и са оно нешто теглеће стоке, дакле са оним што је неопходно пужно сељаку као минимум за одржање егзистенције. У новије време покрећу се питања уништења тога минимума за егзистенцију и чак је и на конгресу правника прошле године у Скопљу то питање претресано да законске прописе, који говоре о том минимуму за егзистенцију, ваља уништити с јединог разлога: што се жели слободан промет свих добара и што тога минимума за егзистенцију нема у другим крајевима државе. Разлози су ти слаби, непоуздани, не отклањају они несреће које могу задесити ову државу. Јер ако буде све у слободном промету шта имају људи зло ће бити. — Уосталом, има ли слободног промета у свему и свачему? — Нема! Слободе има онолико колико то закон даје, јер иначе откуда то, на пример, да људи немају слободу гајења дувана. Ту долазе у обзир неки други државни интереси, не само фискални него и национални, битни интереси одржавања државе долазе у питање и они ограничују слободу располагања.

Дакле слобода промета добара не може ни да буде другојачија већ у границама закона. И сада, дакле, да ли треба ово, што већ имамо као добро и што је испитано као добро у Краљевини Србији, проширити на све друге крајеве и заштити земљораднику минимум за егзистенцију, или не треба, — то ће бити питања од првокласне важности за сваку владу и за свако народно представништво. Они који мисле да треба уништити ову заштиту законску, овај одређени минимум за егзистенцију сељака, имају само једно у виду: слободан промет добара, да би се кредити који су сељацима учињени, могли наплатити. Апсолутно другог разлога они немају. Кроз један београдски лист вођена је нека анкета, тражена су разна ми-

шљења, па се могло читати и то: сељак, каже се, узима на менницу, али кад дође до наплате, њему не може да се прода земља и стока, те менницу плаћају други потписници, жиранти. То није разлог, то није велики и важан разлог да због тога што сељаци већ имају своје дугове, да зато треба изложити распродаји њихову земљу, да би се ти дугови могли подмирити. Зашто зајмодавци у Србији, где постоји та заштита, не размишљају докле могу кредитирати сељака, колико му може и сме дати, па када он није о томе раније размишљао, онда нека се задовољи са оним могућностима, које су ту да се он наплати, а никако не терати у просјаке и пролетере породице сељака. Ту је та опасност.

Задужење нашег сељака, уколико је то статистички тачно, као што је то известилац навео, износи око 3, милијарде динара. Интересантно би било и за владу и за Привредно веће да се прикупе ови статистички подаци из целе државе, а статистике се морају водити, ако се хоће да се донесе здраво решење о томе, који су нам крајевима задужени, за које потребе, на којим местима, и по којој камати, па ће се, господе, видети да питање задужење сељака није за нас опасно питање. Оно је лако решљиво. А за разрешење од тих задужења није потребно уништити сељачке породице укидањем ове заштите, па да стварамо пролетаријат, јер ће продајом тих добара бити намирени повериоци, али шта ћете дати онда сељаку, на чему ће се он онда наћи, кад продајом земље буде вратио зајам. Ја никада нисам био присталица тога да држава опрашта обавезе и помоћ коју је дала; нека их наплати постепено у размацима на дужи рок; сваки ће земљорадник стићи да исплати своју обавезу. Али у овом случају може се вазда наћи начина за раздужење сељака, и то начина који неће погодити ни сељака, ни државу ни зајмодавца, а да му ипак минимум за егзистенцију буде заштитен. Тврди се да је сама Аграрна банка са једном трећином тј. са једном милијардом већ пружила сељацима помоћ, и остају у питању још две милијарде дин. сељачких дугова који би се препели на неке дугорочне кредите. Па то неће бити тешко за државу Југославију, да нађе излаз и да зајмодавци не буду оштећени. Јер људи су дали новац; неко се задужно разумно, неко неразумно, али новац се свакако мора вратити који је узет као и она пристojна законска камата. Појављују се дакле, на једној страни кредитна питања, повчана питања земљорадника, а на другој страни земљишно питање.

Ово повчано питање за нашег земљорадника лакше је решити, а ово друго питање такође није тешко решити, кад држава има на расположењу још доста земље, да створи економски јаке земљораднике, како оне из емиграције, тако и ове у земљи који немају довољно земље. То се може повести путем Аграрне реформе, путем дељења оних добрих зиратних земаља, које за државу не значе ништа, а за земљорадника много. Ако би тако мишљење преовладало, да се на целу државу распростре одредба о минимуму земље за земљорадника, ми смо спасли гро, огромну већину народа, на коме држава почива. Земљорадник не тражи

новца, њему је новац непотребан, а то може да уочи свако ко обрати пажњу на живот нашега сељака. Његов је новац у пуном тору и амбару, у његовој привреди, која треба да му да новца колико му треба да подмири државне дажбине и потребе за своју кућу. Сељак не сања о милионима, то је болест градова и оних који са сељаком немају везе. (Узвици: Тако јел!) Код нас у селу тако је леп и спољњив живот између најбогатијих и најсиромашнијих; они један другом не злобе. Сељак је сретан ако је сиромашан, може да се помогне код свог суседа који је имаућан, да добије од њега позајмницу у исхрани, у стоци, па да му то одради надницом, ако нема новца. И то иде једно уз друго по неком фатализму: тако је Бог одредио, тако је Бог хтео. Те добре особине „а“ а искористити, али никако се не може државном администрацијом и уништењем минимума ићи тако далеко, да се те добре особине умртве и да се народ доведе до пролетаријата, јер сељачки пролетер опаснији је од свих других пролетерских маса. Ми, дакле, писмо у том положају да страхујемо од тога што би државу могло снаћи, ако поступимо на овај разуман начин. Стога, приликом примене овог закона, ако се будемо руководили мишљењима која су пала у оба Народна представништва из којих се види што се жели да постигне овим законом, као и другим законима који ће се спроводити, ако се буде радило из дубоког уверења да се тиме служи једна врло важна служба Отаџбини, и када се кроз ово веће буду спроводиле мере корисне за народ, ја се наддам да ће и по пројектима које буду предлагале владе као и по онима које буде Веће спроводило по својој иницијативи, бити спровођене здраве мисли да ће на тај начин бити окупљена још једна енергија која је ван скупштине, ван Сената и Владе, на сарађивању у решавању свих питања која воде ка просперитету државе. Ако тако буде схваћена примена овог закона, онда смо ми спасени и на добро упућени, те ће се нова оријентација привреде у нашој држави извести на један најбољи начин. Али ако би се пољопривредно веће показало као једна паливативна мера, да се само откулучи, тек да би се дао одговор у оном року на захтев Владе, без решености да то буде и испитано и да они који су чланови Већа не осете на себи моралну одговорност за мишљења која су дали, ако та установа подбаци, онда ми морамо напрегнути све своје силе и енергије у раду Народног представништва, да се законима и применама ових даду здрави основи народној привреди. Али ово Веће неће подбацити јер ће Влада бити увек у могућности да на време сазна за људе стручне и да има листе тих људи, који су у својим круговима познати као одлични стручњаци за ону или ову привредну грану.

Из такве листе свака ће Влада увек узети оно што буде било најбоље, јер се ни једној Влади не сме пребацити да жели зло својој отаџбини којом управља.

Ми морамо прегнути на извођење реформи неких установа које већ постоје и прописати им и друге задатке или задатке у другој форми, поред оних који су већ прописани, јер имамо пуне руке посла у економском правцу. Видите, да се нагла-

шава да Аграрна реформа није довољно правично решила та питања. Оштећени се налазе на обема странама, а нарочито су оштећени сељаци, који су могли поред великих комплекса, који су пали под удар Аграрне реформе, да буде појачани, а оно су, како ми изгледа, где где осиромашени. Па онда и кроз привилеговану аграрну банку није спроведен, како ми изгледа, најзгоднији начин давање кредита земљорадницима. И тамо су формалности врло велике и тамо се пазити на то да се кредит да онеме, који би тај кредит могао тражити и код Хипотекарне Банке и код других банака, а то је онеме већ имаућном сељаку који има преко пет дана орања. Али шта ћете са масом, оном масом која нема да вам да реалну подлогу? Може ли се њој дати лакше кредит?

Та питања морају свакако заслужити дубље и дуже студије него што би се то могло у оваквом једном говору и од једног лица казати. И то нека буде задатак Привредног већа. Можда ће се наћи могућности давања зајмова преко земљорадничких задруга или преко повлашћених других новчаних установа из кредита Аграрне банке и онеме земљораднику, који нема земље, али не на зајам, да прослави славу, да уда ћерку, да доведе снају, да се обуче, него да зајам за куповину алата, запрежне стоке, семена, земље и томе слично, а сви ти набављени предмети могу бити залога зајмодавчева до враћања зајма. Ето гаранције и ето једног од хиљаду начина могућности да земљорадник не иде зеленашу да се задужује по великој камати.

Господо, народ се мора васпитавати кад, ко и где треба да се задужи. Народ се мора лечити од овог помодарства и од овог недуга који је дошао на сељака, али му се мора што пре осигурати минимум за егзистенцију и што повољнији начин кредитирања. Јер жалосно је то било, да су људи, продавали, што'но рекли, жито на влату, вино на чокоту винограда, па онда колико му зеленаш одрубиле он му то и одузме. Тога је било код нас, има га ваљда и сада. Пореске и финансиске власти томе не стају, на пут или због неумешности или што немају довољно директива из централа, а тако се лако може све то да покупи да не може бити боље и да сазнаду који су то људи, који са тако претераним интересом даде тај свет.

Треба позвати све дужнике, нека пријаве коме колико дугују, нека повериоци поднесу све исправе, које говоре о дугу и нека се направиле списак, па онда се каже повериоцу шта су законски интереси а за већи иди па тузи. Али зеленаш су узели друге менице, за интерес, а друге за дуг, па то треба да се испита, па и онда ће се видети што је на ствари и на тај начин нека се народ спасава од ових зеленаша.

У нашем народу је добра воља, да се држави даде оно што она тражи и с тиме се народ помирио. Али оно што држава тражи од народа треба да буде правично раздвојено и нико ништа неће остати дужан држави. Али чим се нека дација осећа као терет, јер се у народу то чује, и о том се говори, чим се осети која неправда, одмах се стара не само сељак, него се старају и други да ту неправду отклоне, и изигравањем на многе начине

гледају да не изврше и оне дужности које би иначе вршили.

Из тих разлога ја поздрављам доношење овога закона као првога, пошто видим да ће се поред законодавнога тела и Владе добронамерно овде удружити и нове снаге да се наш народни живот спасава. И свакако да ће се, ако се буде проучавање вршило, како је то нагласно врло уважени господин Митровић, систематски и стручно, да ће се на много и много здравију основицу наш буџет прихода и расхода поставити. Ми немамо статистику која би била приступачна свакому да читамо о народној привреди о буџетирању. Без статистике нема посматрања, нема контроле. Такав један отсек при Министарствима, али и овде у Привредном већу играће врло важну улогу. Јер из чега ми и народ можемо знати како се рукује државном имовином? Онолико можемо знати, колико то новине доноси. Па и то што прочитамо у новинама нас згражава, јер најлазимо на стршне цифре, које су непојмљиве за масе, да се толике суме морају издавати за становите ствари. Трговина пак има своје интересе, она зна само за своје интересе. Ти интереси нису увек у складу са патриотизмом. Али кад прочитамо неке ставке, зашто је у трговању у прошлој години издат новац, морамо се зачудити. Молим вас, да ли је то велика потреба за нашу државу, да потрошња кафе износи осам милијона килограма и да се за то изда деведесет и један милион. По статистици за прошлу годину издато је за увоз кафе деведесет један милион динара, за свиљу осамдесет и по милиона динара, за маст за обућу 2,687.000— динара, за набавку сировога лоја двадесет и по милиона. За увоз лекова је издато деведесет и пет милиона, а за чоколаду двадесет и осам милиона, поморанце и лимунове издати су 36,693.000.— динара. То су цифре које говоре, и човек мора да стане и да се пита да ли је то морало бити. Најзад, ма уколико да је трговина слободна ипак има некога морала, који се може и на увоз односити.

Ја бих на пример трговцу који ради ангро са кафом а тражи кредит код установа у земљи наплатно колико треба да увезе, па ако хоће да увезе 20 вагона кафе, дао бих му кредит за два вагона кафе, а за већу количину не бих дао. Има дакле пута и начина да се обрати пажња на то зашто велике количине новца иду из државе. — Зар, господо, једна воћарска држава, са воћарским крајевима као што је Словенија, као што је Јужна Србија са Тетовом, као што је Црна Гора, са крајевима пуних воћа о које се отима Немачка, — зар наша воћарска држава треба да даје 36.000.000.— динара ван државе за поморанце и лимунове. То је господо, једна страшна цифра.

Увози се сиров лој. Ја сам се о тој ствари распитивао, па ми је речено да се лој мора увозити за фабрикацију финог сапуна, јер ми немамо такву врсту лоја. И тај се лој извози чак из Аргентине. Ми, дакле, увозимо фино сирови лој, да бисмо могли да добијемо миришљави сапун. Листови су скоро донели да је Италија забранила увоз сапуна у своју државу. — Ето, то су питања и проблеми о којима ће се и у Привредном већу већати, — и како сам уверен да ће се кад тад по-

лагати пажња и на мишљење оних који су овај закон доносили, као и на то шта су том приликом осећали и чему су се надали, ја сам због тога ове напомене и учинио (Буран аплауз).

Потпретседник **Јован Алтипармаковић**: Има реч г. сенатор Спира Хаџи-Ристић.

Спира Хаџи-Ристић: Господо сенатори, После дугог и опширног говора мога предговорника г. Милана Марјановића, ја ћу у своме говору бити лапидаран. Као што нас је војска после Уједињења од Триглава до Перистера уфронтала, тако је исто требао да нас уфронт и један привредни економски програм. Требало је створити један привредни програм, једну привредну базу за једну економску целину способну да одолева свима тешкоћама. Шта видимо, господо? Пре неколико година имали смо војничке фронтове, сад имамо економске фронтове. Супротстати тим фронтovima апсолутно је било потребно, али нажалост ми тог програма до данас још немамо. Многе су се владе промениле, многи су се парламенти сазивали и растурали, али ми дошлци до данас до тог привредног програма нисмо дошли. Треба да се упитамо зашто нисмо дошли до тог програма? Одговор је прост: Није имао ко да изради тај привредни програм. И данас је исто стање! Парламенат и Сенат су политичка и законодавна тела. Та тела у своме кругу немају стручних људи који би могли израдити један привредни програм ширег обима.

То може да се констатује чак и бројкама. У Сенату од 74 сенатора једва ако има 10% стручних привредника, а то важи и за Скупштину. Ово се, господо, види из Устава од 1921 год., а тако исто и из Устава од 1931 год. И у једном и у другом Уставу предвиђено је, у првом Привредни савет, у другом Привредно веће, коме се ставља у дужност проучавање привредних проблема, а то значи да сам Устав предвиђа да Скупштина и Сенат не могу дати, као што мало пре напомену, један привредни програм са ширим контурама. Да је било среће, господо, и увиђавности, ми смо требали, одмах после уједињења, да створимо такво једно тело, које би, проучавајући све привредне проблеме у целој земљи, створило једну базу тако, да се сваки наш крај развија према своме поднебљу, према својим климатским приликама, према својој конфигурацији тла. Ми у Југославији имамо и континенталне и тропске крајеве, и није било опортуно пустити да се сваки крај развија без једног одређеног привредног програма.

У току ових 13 година било је покушаја да се делимично реше поједина питања из тога општег привредног програма. Имали смо један државни одбор 1927 године од 80 чланова, где су били претставници свију привредних организација и претставници наших стручних тела. Тај је одбор био састављен ад хок за решавање целокупног саобраћајног питања у земљи односно, тај је одбор имао за задатак да изради генерални план железничке мреже у целој земљи. Али ово је питање један део тога привредног проблема. И као што вам је господо, познато, тај је одбор свој задатак веома успешно решио. Специјално за нас доле на југу,

он је решио једно веома крупно питање, дајући нам везу са Јадранским морем на Котор. И ја се потпуно слажем са г. др. Шуперином да апсолутно не би било опортуно, а тако исто да не би ни требало, да ми нашу слободну зону у Солуну, која се налази на једној туђој територији, развијамо. Разуме се, ту зону ми нећемо напуштати; то је за нас једно стечено право. Али, изградњом железничке пруге до Котора, Јужна Србија добија одушке на Јадранско море. Тим излазом, односно том пругом до Котора, Јужна Србија добија могућност да пасивне крајеве: Црну Гору, па чак и целу Далмацију, снабдева житном храном.

Тада је решено једно друго крупно питање, које је већ сада приведено и у дело, а то је што је Јужна Србија добила још једну везу са Београдом тако, да је сада потпуно онемогућен случај као што је то било 1915 године да пруга Београд—Скопље—Солун буде за кратко време отсечена. Јужна Србија том пругом добија сталну везу са целом Југославијом.

Овај одбор био је ад хок, али имали смо један сталан одбор, а то је Тарифски одбор при Министарству саобраћаја, и у том тарифском одбору били су представници привредних организација а тако исто и стручњаци из Министарства саобраћаја и стручњаци из осталих министарства.

Тарифски одбор је тако исто решавао једним делом привредни програм. Он је радио веома успешно и мени је непојмљиво, шта је навело г. Министра саобраћаја, да тако једну корисну установу укине. Она државу није ништа коштала, њу су издржавале организације, и она је била веома корисна, чак и у позитивном погледу.

Ја се добро сећам, господо, јер сам ја био члан тога Тарифског одбора, да смо ми 1928 године, кад смо видели да је у земљи конјуктура одлична, ми смо једним линеарним повећањем тарифа дали држави око 180 милиона, а то значи, да тај Одбор и људи који су заступали привредне организације, нису били искључиви, нису гледали само своје интересе, већ кад су били убеђени да је конјуктура добра, дошли су до убеђења да је право, да привреда да држави једно повећање у приходима.

Господо, да је било тога привреднога програма, наш трговачки биланс не би био оптерећен и продуктима из иностранства, које ми имамо у земљи. Г. Марјановић је набрајао неколико тих продуката, за које дајемо огромне милионе, а ја ћу казати само за један производ: то су, господо, уљана семена. Ми смо, у 1930 и 1931 години за две године дали равно 186 милиона динара за уљана семена, ми аграрна земља.

Даље, господо, да је било тога привредног програма, не би монополска управа водила онако погрешну привредну политику и то монополска управа, која је једна еминентно привредна установа. Она је, господо, извесно време давала стотине милиона динара за дувана, који је увозила из Бугарске, Грчке и Турске, иако ми такав дувана имамо у земљи. А то се — доцније и доказало. Уместо да монополска управа не спутава развој те корисне индустријске биљке, која се може врло добро пласирати на страни и која се од нас доле у Јужној Србији за време турске управе и пла-

сирала у Немачкој и Египту и у Америци; — она је својом погрешном политиком смањила продукцију на таквој мери, да је веома она незнатна. Док Грци извозе годишње 35 милиона кгр. дувана, док Бугари извозе 25 милиона кгр. ми, господо, просечно извозимо око 2 милиона килограма.

Да је било привредног програма, не бисмо ми и многе трговинске уговоре и конвенције потписивали олако. Кад узмете трговински уговор са Грчком, ви видите, у једној клаузули, да признајемо Грчкој хемиску анализу пшенице. Ја разумем, господо, хемиску анализу вина, ја разумем хемиску анализу брашна, али ја апсолутно не разумем, како може да буде и хемиска анализа жита. То може у неком хемиском лабораторијуму, али то у трговини не може, и ја не разумем, како су наши делегати могли пристати на такву једну клаузулу, кад се позитивно зна да се пшеница продаје по специфичној тежини и по уродици.

Да је било, тога привредног програма, не би смо ми и женевску опијумску конвенцију потписали без икакве компензације 1925 године. Ви знате, да привреда уопште не трпи уступке без компензација. Основно је правило да привреда за све уступке тражи еквивалент, а ми потписујући ту конвенцију пристали смо, да се једна култура, која је давала нашем народу доле на Југу, стотинама милиона динара, да се та култура уништи, и то без икакве компензације.

Да је било тога привредног програма ми бисмо се поступно индустријализирали, исто онако као што се аграризирају и индустријске земље. Видите, оне, у току ових 13 година аграризирајући се постепено дошле су до таквога стања, да нам стављају страховите баријере за наше продукте. Ми наше продукте дајемо у бесцење, а њихове прерађевине и то често пута од наших сировина, плаћамо по скупе паре.

У овако једној ситуацији, без једног привредног програма, који није на време израђен, нама је сада тешко да се боримо.

И ми, шта радимо сада? Једнако трчкарамо од конференције до конференције, од једне престонице до друге престонице, износимо разне предлоге, преференцијале итд. али на крају крајева, од свега тога наша привреда нема никакве користи.

Ми, да смо на време израдили привредни програм, ми бисмо били сада у много бољем положају у борби са онима који нам стављају баријере за извоз наших продуката. И на крају, господо, да је тога привреднога програма било, наш трговински биланс не би био активан са неколико стотина хиљада динара, већ би био активан са неколико стотина милиона динара, и не бисмо ми били принуђени свакога часа да тражимо зајмове за одржавање нашег динара.

Стварањем, господо, овога Привредног вџа ја се надам да оваквих аномалија у будуће неће бити. Неће се доносити закони, баш да наведем један пример, као што је житни закон, који је done више зла него добра. Не би се, господо, питао онај са Брегалнице и са Вардара: „Зашто да ја мој опијум, мој дувана продајем по паритетној цени“. Не би се питао онај са Шаре, не би се питао онај из Пирота, из Босне и из свију осталих сточарских крајева: Зашто да ја продајем моју

стоку по паритетној цени? Не би се питао онај из воћарских крајева: Зашто да ја моје воће продајем по паритетној цени? Па се не би питао ни онај из Срема: Зашто да ја мој хмељ продајем по паритетној цени, када је законом огарантовано да земљорадник који производи пшеницу продаје ту своју пшеницу са 150% изнад светског паритета и зашто да ја плаћам ту разлику.

И зато сам ја потпуно убеђен и уверен да стварањем и овог привредног већа ми улазимо у једну нову еру у нашој привредној политици.

То ће привредно веће наравно ако дођу људи са пуним разумевањем, а сада нарочито подвлачим, ако дођу људи који имају веза са привредним организацијама, где су махом, а то је мени добро познато, готово сва та привредна питања проштудирана, — да ће то Привредно веће за кратко време бити способно да створи базу за један широки привредни програм, где ће бити предвиђено, као што вам напред рекох, развијање свију наших крајева према њиховим способностима и где ће и сви слојеви нашег народа бити подједнако заштићени.

Нећу, господо, много да вас замарам, него ћу да завршим тиме, да поздрављам овај акт Краљевске владе, иако је, као што сам рекао, требао да дође још пре 10 година: Али никад није доцкао. Зато изјављујем да ћу гласати за овај законски предлог са пуном искреношћу, јер од досадањег непрограмског рада ми у Јужној Србији највише смо штете имали (Пљасак).

Потпретседник Др. Фран Новак: Још имамо два говорника г. Илићановића и г. Тринајстића. Има реч сенатор г. Илићановић.

Димитрије Илићановић: Господо, после академских и исцрпних говора предговорника о овом законском предлогу ја ћу бити веома кратак и трудну се у своме говору да не понављам оно, што је у овом Дому већ о овом предлогу речено. Овај законски предлог који је предмет нашег расправљања задовољава потребу Устава, у коме је речено да се има установити Привредно веће. Ја нећу да улазим у технику овог предлога, али ћу да изјавим неколико жеља о раду самог Привредног већа.

Господо, велика француска револуција прокламовала је политичке слободе. Сви културни народи добили су самоуправе, добили су слободу штампе, слободу збора и договора, слободу вероисповести, слободу кретања, братство и једнакост. Али француска револуција није се занимала трбухом, није се занимала економским питањима и није донела економску слободу народима. Стога ја сматрам да је данашња светска криза исполнска борба капитала са радом, исполнска борба приватне својине са колективном својином. Ја сам тврдо уверен да ако капитал са радом нађе додирних тачака, и ако дође до споразума између њих, да ће бити решена светска криза. Ја желим и нашем Привредном већу да у том погледу помогне решењу светске кризе. Али ја сматрам да Привредно веће има свој специјални задатак, да у нашој Отаџбини ублажи и, ако може, уклони депресију привредне кризе. У том циљу ја желим да Привредно веће својим конкретним

предлозима помогне Влади, да се квалитет наших цереалија побољша и да наш сељак рационалнијом обрадом земље добије много више доприноса од једног хектора земље, него што је досада добивао, како би на тај начин побољшавањем квалитета и увеличањем производње наша пшеница могла на светским тржиштима да издржи конкуренцију.

Исто тако ја желим да Привредно веће својим саветима иде на то да попут осталих држава у Европи, у размени међународних добара усвоји се принцип „до ут дес, дам да даш“, колико ми примимо индустријских прерађевина толико имамо да дамо наше сировине.

Даље, господо, Престона Беседа и наша Адреса обратила је велику пажњу нашем сељачком свету и то са правом, јер сељачког света има 80% од целокупног нашег житељства, и ако буде нашем сељаку добро, ако он буде у благостању, биће добро и у благостању и оних 20% нашега живља. Да би се дошло до благостања, да се ублажи криза, ја желим да Привредно веће настане на томе да се одржи мали посед. Јер, господо, народна економија је утврдила преимућство малог поседа над великим поседом. Исто тако желим да Привредно веће инсистира на томе да се нашем сељаку обезбеди минимум земље за опстанак његов и његове фамилије. Ја у свему усвајам разлоге мога поштованог друга и предговорника г. Марјановића односно овога питања заштите минимума земљишта, потребног за опстанак нашег сељака. Додајем само то да, ако су наша браћа преко Саве и Дунава можда изгубили мали посед, јер је тамо капиталисан земљораднички рад, да ми у границама кумановске Србије задржимо начело осигурања минимума нашем земљораднику. Ја, господо, више волим да ми имамо малог сопственика земљишта, са његовим минимумом потребним за живот, без права на кредит, него да добије кредит и да остане без земље.

Исто тако, господо, ја желим да привредно веће инсистира да се дође до принудног осигурања земљорадничких производа од елементарних непогода. Позната је ствар, господо, да су наше планине и да су наша брда оголићена. Киша, ветар, сунце, влага и зима врше процес на површини тих оголићених брда и претварају површину у песак. Вода сноси песак у подножје и затрпава на тај начин плодне њиве и ливаде, а такође испуњава речна корита тако, да најмања вода доноси поплаву дотичном крају. И докле год, господо, не будемо пошумили нашу земљу, ми ћемо сваке године имати елементарне непогоде, било од суше, било од града, било од поплаве. Ја сматрам, ако се донесе такав закон да ми сви солидарни порески обвезници помогнемо нашој браћи, коју би без њихове воље задесила несрећа услед елементарних непогода.

Ја ћу да завршим мој говор и да пожелим да Привредно веће испуни наше наде, које са пуно разлога полагамо у њега. Ја ћу гласати и у начелу и у појединостима за овај законски предлог.

Потпретседник Др. Фран Новак: Реч има Министар саобраћаја г. Лазар Радивојевић.

Министар саобраћаја Лазар Радивојевић: Молим вас, господо сенатори, поводом го-

вора господина сенатора Хаџи-Ристића ја сам нарочито тангиран и морам да кажем неколико речи. Господин сенатор Хаџи-Ристић је истакао да се чуди како је Министар саобраћаја могао укинути Тарифски одбор.

Господо, ја могу овде изјавити да тај Тарифски одбор ни једним решењем није укинут. Његова је периода угашена и није обнављан из разлога, што се ми налазимо пред реорганизацијом Министарства саобраћаја, пред доношењем закона о реорганизацији, а њиме ће бити реорганизован и Тарифски одбор, како би он био састављен тако, да би могао одговорати својој високој задањи.

Ми смо све ствари, које су се односиле на тарифску политику, решавали у пуној сагласности и у пуној сарадњи са Тарифским одбором. Ја могу сада изјавити да ми полагамо велику важност на ту сарадњу са Тарифским одбором и у будуће и да ће се реорганизацијом Министарства саобраћаја реорганизовати и Тарифски одбор, да тај одбор може одговорати својим високим циљевима. Ја молим, да ми допустите, да учиним ову изјаву зато, како се не би погрешно схватило, што тарифски одбор није сазиван.

Потретсе дик Др. Фран Новак: Реч има последњи пријављени говорник г. сенатор Др. Тринајстић.

Др. Динко Тринајстић: Господо сенатори, ја ћу бити кратак, јер знам да сте уморни, па нећу дуго расправљати.

Овде су већ биле изнешене све мисли, које се могу изнети при стварању овога закона. Ја хоћу само да се дотакнем некојих питања, која тиште нас у Приморју.

Господо, наше је приморје крш, борба са каменом, борба са морем, то је живот, који је од вајкада проводио тамошњи наш живаљ. Било је времена, када се могло снаћи и живети, када је свако село имало своје једриље и нешто на пољу, а нешто на мору, па се живело. Дошли су паробродни, једриље су пропале, свет иде у емиграцију и за Приморје може се рећи, да пучанство не расте него остаје на истом нивоу. Али ипак се мора настојати да оно што имамо уздржимо, јер ако и зовемо оне крајеве пасивнима, то су ипак крајеви који су богатство за целу нашу државу. И зато ми морамо поклонити посебну пажњу баш тим крајевима.

Наше пољоделство трпи много од онога, што је већ било изнето, од распарчавања. Систем наследства је такав, да су сва браћа једнака у наследству и распарчава се до скрајности, тако да се дође на парцеле мале, од четири до пет кв. метара.

Пригодом састављања Већа, односно пригодом рада Већа, мораће се узети обзира и настојати да се узакони становита количина, која се не сме више распарчавати. Мора се створити не само закон за комасацију, него се мора дати и посебна олакшица, да се та комасација може провести.

То би биле главне ствари, које би занимале наше људе.

Друго питање, којег се дотакао и наш друг г. Шуперина, јесте наше поморство.

Ми смо чули изјаву г. Министра саобраћаја о томе како влада излази у сусрет потребама и бродарства и рибарства са знатним потпорама. Ми то признајемо и захваљујемо на томе. Али, стојимо пред другим чињеницама. Ето, на пример, данас се ради о томе да једно Паробродско друштво мора да укида извесне своје обалне пруге. Шта ће се због тога десити? Десиће се то да ће не само многе обитељи остати без средстава за живот, већ ће и цело пучанство трпети, цело пучанство кроз чије крајеве ти обални путеви пролазе. То би требало проучити и ставити на расположење потребна средства да се таква једна ствар не би догодила. — Што се тиче рибарства, господо, ствар стоји овако. Наше рибарство почива на закону који је важно још у прво време нашег државног живота. У погледу тога закона позната је улога коју је играо наш друг г. Томашић: Он је код Дирекције поморског саобраћаја увео у живот Закон који је гледе рибарства постојао још у ранијој Аустро-угарској држави. Тај закон и данас је у важности, али тај закон није савремен у многим својим тачкама. Потребно је — и мислим да се у томе погледу већ нешто ради у Министарству саобраћаја, да се донесе нов закон који би одговорио данашњим потребама и духу времена. По данашњем закону, на пример, забрањено је ловљење рибе у растојању од 3 миље од обале, међутим ми видимо да рибарство врше и лађе са моторним погоном. Ја не знам каква је разлика између моторног и парног погона гледе рибарења. Све се то некако трпи успркос просвједима малих рибара, који од тога трпе штету. Треба нагласити да се повлачењем мрежа рибе растерују и тако риба нестаје. Знамо случај да је за Божић, кад радови треба да су највећи због тражње рибе за Бадњи дан, било много лађа које су укотвљене стајале у луци, — и на питање зашто рибари нехватају рибу, они су одговорили: „Па што ћемо ићи, кад је море пусто“. — Ради свега тога рибари су молили да им се помогне на тај начин што би се учинило да иста правила за рибарење важе како у погледу моторних тако и у погледу парних погона. — Било би потребно да се што пре то питање регулише, јер мали рибари од тога страдају, а то би требало спречити да се не ствара пролетаријат. — То сам хтео да напоменем гледе сеоске пољопривреде и рибарства.

Још једно питање хтео бих изнети овде пред вас, а то би било питање туризма. За оне крајеве туризам, може се рећи, значи живот. И, ради тога, ја бих препоручио да се пригодом састава Привредног већа има особити обзир баш на туристичке савезе, јер ће нам бити дати и податке и назначити путеве како да ми још више подигнемо туризам у нашој земљи, која је пуна свих красота, и која мора, по својој битности, мамити све странце да дођу у њу, а то би био опет један велики успех за наше пучанство.

Конечно, још једна ствар, господо. Дотакло се је овде питања аграрне реформе. Истакнуто је и од стране друга г. Марјановића, и од стране друга г. Шуперине потреба да се узме обзир на наше емигранте који се враћају у земљу. Ја допуштам себи слободу да овом пригодом препоручим

баш и Влади и занимању Привредног већа наше сународњаке, који прелазе овамо и голи и боси. (Аплауз) Баш ових дана, господо, читали смо да је 13 њих осуђено на 300 година затвора. С тим стварима иде се све више и више напред, иде се за тим, како видимо по успесима који се постижу, да се наше пучанство истреби из оних крајева. Наша је дужност да ту браћу примимо како се доликује. (Аплауз и узвици: Живео!) Ја тиме свршавам и изјављујем да ћу гласати у целости за овај законски предлог. (Аплауз).

Потпретседник **Јован Алтипармаковић**: Господо сенатори, пошто су говорили сви пријављени говорници, то закључујем претрес.

Реч има известилац г. др. Франгеш.

Известилац др. **Отон Франгеш**: Г. Претседниче, господо сенатори, са задовољством можемо да констатујемо, да је по свима говорницима законска основа о Привредном већу, која нам предлежи, прихваћена у целости, и то је свакако врло леп доказ, да је ова законска основа, онако како је поднета, вредна онога труда којег је уложила у њу Краљевска влада, и вредна оних симпатија са којима је она прихваћена и у Скупштини и у овом високом телу. Међутим, премда је ова законска основа прихваћена од свих говорника у целости, ипак су изнете неке врло крупне примедбе, за које ја мислим да их је овај Сенат могао изнети по задаћи коју имаде, по задаћи коју ми преузимамо од свих Сената који постоје, и која се састоји углавном у томе, да тај Сенат, по своме саставу из прокушаних старијих поборника на свима пољима јавне делатности, доноси и износи питања и најделикатније нарави, јер нема погубељи да би у овако састављеном телу могло доћи до закључака импулзивних, недовољно фундираних, и да овакво тело може да проучава и да гледа у очи и најтежим проблемима.

Ја хоћу одмах да истакнем можда најзначајнији проблем, који је изнео г. колега, сенатор г. др. Костренчић.

Проблем класног уређења државе, класног парламента.

Господо, ја сам имао част да вам изнесем у образложењу законске основе организацију, типичну класну организацију државе Италије. Господо, нико не може порећи, да је смисли у својој замашности огроман потхват, који је ова нама суседна држава подузела стварањем оваке организације. Она је тиме дала један пример који у многим погледима заслужује примену и вреди као доказ, да се не мора уништавати културна вредност, не морају се уништавати данашње организације, социјално устројство друштва, него да се одржавају а ипак да се може пре уредити држава у другој једној форми.

Господо, питам се само, је ли може она жеља коју је изразио господин колега, да и наше Прив. веће буде један нуклеус, један ембрион **класног парламента**, је ли се та идеја може да сматра као циљ даљег развитка ове наше институције.

Господо, господин сенатор Бањанин изнио је врло значајне примедбе, врло значајне детерминације задаће класног и политичког парламента.

Господин сенатор Бањанин упозорно је како мора доћи до колизије, ако се остваре два парламента: један класни и један политички, а ако би се уопште парламентаризам фундирао само на класном парламенту, како тај класни парламенат не може да подпуно задовољава. Он може ипак да задовољава потребама оних класа и удовољује **материјалним** интересима тих класа које су у њему задржане али он донеста не може да задовољава и оним вишим потребама народног живота, оним потребама националним, оним потребама социјалне правде, оним **идеалима**, које сваки народ мора да подржава, ако хоће да се одржи и да имаде право опстанка у колу народа. Ипак, господо, ми не можемо да најпросто отклањамо и могућност стварања једног облика заступања интереса појединих класа. Само, господо морамо пред очима држати једно; у једној држави, као што је наша, у којој толико преобладају интереси једне класе, која износи процентуално од броја житељства 80%, класни парламенат, можда неби могао довољно да води рачуна о интересима других класа; па да би друге класе могле имати осећај, да нису довољно заштићене. Ова би се конструкција код нас ипак можда могла поступно сировести али само уз жртве и самозатају најогромнијег нашег staleжа, сељачког staleжа.

Господо, ми сви знамо да улазимо у нови век, у ново доба и то ми овде у Сенату већ као зрели људи доста тешко а младост наша са лакоћом долази у једно ново доба, доба новог формирања материјалног и душевног света. Колико пута је у овој дебати пала реч: „Француска револуција“ и њени принципи: Либерте, егалите и фратерните.“ Ко од нас може да каже да су ти принципи донеста и у нашем друштву оживотворени? 160 година прошло је од како су ти узвишени принципи прокламовани. Што је од тога одиста дошла у крист народу? По чему народ осећа и братство и једнакост и слободу? Да ли се може назвати слободом она економска подређеност под којом живе толики милиони и који јој се не могу отети? Можемо ли да назовемо братство све оне ратове који се воде у циљу хегемоније и подјармљивања из материјалних интереса? А можемо ли да назовемо једнакошћу оно што ми сваког дана видимо, све оне класне противштине и опреке, које не могу да нађу једну синтезу која би довела човечанство до мира и срећења. Ово су пуки идеали исто тако као што и најсветија заповед, као што су правила животна што нам их је дао Христ у речима: Љуби ближњег свога као самога себе. Питам вас зар је много од те љубави дошло до изражаја или зар је данашњи свет фундиран на тој љубави? Ја знам да је та слобода довела, до слободе јачега, онога који се њоме служи у своје себичне сврхе, знам да је та слобода, значила дозволу друштва за експлоатацију слабијег и да је та слобода искориставала коњуктеуре без обзира на интересе опште у виду само себичних циљева. Ми знамо да је та слобода довела у тежак положај чак и онај лепи институт парламентаризма, који треба да је организована воља свега народа али је данас проприште сушних стерилних партијских борба. Ми видимо да све то није доста да створи подлоге једног хармоничног развитка

и зато баш ми морамо да смо приправни на то да ће се у свету створити нове форме тога друштвеног поретка; али једно можемо бити сигурни, а то је, да у том превирању они народи, који су сачували своју везу са земљом, ону мистичну везу која даје снаге свакоме којој се посвећује, па и читавом таквом народу, дакле да они народи који су остали аграрни најмање ће да трпе од ње. Зато и наш народ има највише изгледа да ће одржити своју националну и социјалну структуру и да ће се на тој основи даље развијати.

То не искључује, да се уз сељачки staleж разори и друге класе, но не у тој мјери, да би се измјенило главно обиљежје аграрне државе: *претежност* сељачког staleжа. Ова претежност која код нас постоји, нам брани, да се повијамо за другим државама и којима удно пољопривредника у броју свега пучанства једва прелази 30%. Ове државе могу размјерно колико да остваре класна заступства а да у њима чувају једно праведно развијање, један еквилибер у снази појединих класа.

Код нас такав еквилибар стварати је врло тешко. Зато наше привредно веће неће да буде класни парламенат нити би то имао бити циљ његове опстојности у ближој будућности.

Господо, у дискусији је изнет са свом отвореношћу која нама доличи и проблем бољшевизма. Господо, сигурно је бољшевизам један покушај гиганских димензија који настоји да решава проблем сређивања новог стања света у потпуној антитези против фашизма, против класног парламента који хоће да очува све старе облике, који хоће да их преточи у нову формацију сачувајући потпуно индивидуалну слободу, индивидуално право иницијативе, — уопште све елементе нашег друштвеног поретка. Бољшевизам то потпуно преокреће и тражи посве нове путеве. Али, господо, наша је држава сељачка. На етосу и моралу нашега сељака, на његовој потреби и жељи да у потпуној слободи располаже са својом имовином и да је изграђује како ће то бити у интересу не само његовом него његове крви, његове обитељи која има да буде вечно на тој грудни земље на којој се он родио и на којој ће и сва његова поколења да се рађају. Овај сељак који има ту идеологију да назире главне своје тенденције, своје правне осећаје, свој морал и етику, тај сељак не може да уђе у једну идеологију која то све негира, која не признаје ни право власништва ни на земљи, ни право располагања на продукте тога рада, које је у потпуној опреци са схватањем нашег сељака.

У дебати изнето је, господо, са стране господe Бањанина и г. Др. Гаврила да у Привредном већу не би требали да улазе сенатори и народни посланици, или барем у врло ограничен броју, а исто тако и чиновници не. Господо, гледе чиновника морам да подвучем то да би доиста било неподесно за независност и за слободу одлуке тога новог тела када би се чиновници делегирани као чланови његови. Чиновници морају да заступају мишљење свога ресорног Министра, па би тиме у рад тога привредног тела уносили једну зависност, која није никако пожељна.

Има још нешто што је врло значајно. Иску-

ство које сам стекао у Немачкој проучавајући те институције је овако: Привредно веће било је вероватно састављено претежно од самих продуцентата или самих носилаца продукције. Док је то било нису самостални, неовисни људи нашли увек компромис између интереса једних и других. Али временом је то многим индустријалцима превише тешко постало да иду сами, да су почели да шаљу синдикусе, рецимо главног секретара Трговачке или Обртничке коморе. Ти синдикуси добијају стриктне директиве и не смеју да одступе од те директиве коју им је дала корпорација. И тако долази до судара који се не могу ублажити. Ово је главни разлог што пленум немачког Привредног већа није сазван већ више година и зашто је толико отежан рад у Привредном већу. Оно што и ми хоћемо то је оно што је г. Костренчић навео: где се интереси сукобљавају они се и елиминирају. То је живот, то је оно чему има да служи и ова институција, — али то је само могуће, ако те интересе заступају неовисни људи, који их знају координирати другим интересима у виду општих народних потреба.

Ја мислим да би било збиља пожељно, да се при именовању чланова Привредног већа строго пази на то, да у то Веће не улазе намештеници, чиновници. То не значи да не треба да улазе професори Универзитета и високих школа, који се не могу сматрати чиновницима. Баш напротив, њихова сарадња веома је пожељна и без њихове сарадње једва се може и замислити рад Привредног већа.

Господо, у овој дебати изнесена је још једна сугестија од стране г. Митровића у погледу уређења Секретаријата. И то је чиновничко питање, од еминентне важности. Нема сумње, ако ово Привредно веће не може да састави у свом Секретаријату један генералштаб наше привреде, ако у њ не уђу млади и полетни људи који су били у иностранству и који су проучили своју струку у свој опширности и литератури, где ће се према томе наћи извор за сваку тезу коју ови чиновници имаду да разраде, онда то Привредно веће из самих својих чланова не може да очекује темељито решење проблема на начин, као што ми то сви од њега очекујемо. Ово је без сумње једна од најважнијих установа, један најважнији предумет за успешан рад Привредног већа.

Морам да поменем и то, што су господа Бањанин и Гаврила истакли, наиме да је врло негодно што у Привредно веће по закону могу да улазе и сенатори и народни посланици. Са принципијелног гледишта потпуно усвајам њихово мишљење, али у пракси је то мало теже. Ако се дозволи члановима Народног претставништва, да у једном не превеликом броју учествује у раду Привредног већа, то може да буде само од користи и за рад Привредног већа као и за рад легислативе и Краљевске владе. Јер апстрахујући од сваке личне амбиције, једно је сигурно, да се у нашој држави не налази велики број људи, да се сва наша тела која се баве оваквим питањима могу снабдети са најврснијим људима који су дорасли задаћи. Зато ми морамо економисати са нашим снагама, јер нисмо велик народ у продукцији ванредно опсежних талената, у продукцији људи који се баве то-

ликом комплексношћу питања, што треба да избијају у Привредном већу. Ми морамо економисати тако да те силе искористимо колико је могуће више, а њихова је патриотска дужност да се жртвују. Ако су могли други гинути на бојном пољу, треба они да гину на радном пољу. А ми који то гледамо морамо казати да ће тај рад бити успешнији, ако буде постојао контакт између Привредног већа, Народне скупштине и Сената, јер ће ти чланови Привредног већа унашати одмах већ готово расположење у Привредно веће, а обратно ће и законодавно тело бити потпуно информисано, а то је један много бољи начин него једним рефератом са говорнице износити становиште у појединим питањима. И изгледност у спровођење закључака Привредног већа расте, ако код стварања закључака суделују сенатори и народни посланици, који ће се залагати за решавање истакнутих проблема.

Ја мислим да ће пракса показати да је пробит од овакве конструкције, као што је закон предвидео, већа него што су бојазни што су их господа изнела (Јован Бањанин: Ваша ме аргументација није уверила) жалим, али ја тражим пристанак већине, не појединца.

Господа Бањанин, Шуперина и Гаврила истакли су потребу да Привредно веће буде деполитизовано. Господо, ја мислим да је то услов који сви без изузетка прихватамо и да смо свесни тога, ако би се икада дешавало да би се политички мотиви унашали код састава Привредног већа или код његових закључака да би ти политички мотиви морали да доведу до смањења уписа и угледа овога Привредног већа и да би му то могло само да шкоди.

Господа Гаврила и Хаџи-Ристић сматрају да је један од најглавнијих задатака будућег Привредног већа у томе да се створи један програм и један план за читаву нашу привреду. Господо, ја сам имао част да у своме реферату изнесем у једној, ја мислим опширности која Вас је замарала, своје погледе о томе у чему би се састојали ти елементи, на којима би се имао изграђивати овај привредни план.

Господо, ми сви знамо да је необуздано стварање добара по конјектури и потпуна слобода стварања прерађевина довела до овога стања које ми зовемо светском кризом. Ми сви знамо да је капитализам у екстремној својој форми имао тежњу неограниченог стварања за профитом без обзира на јавне интересе опћенитости и да је то довело до тога да је у свима гранана производње дошло до хиперпродукције, која поништава и могућност пласирања тих производа, која онемогућава запослење милиона прије запослених радних сила. Ишло се је за интензивирањем капиталом, место да се је ишло интензивирањем продукције радом. Такав поступак довео је читав свијет у ову данашњу несретну ситуацију.

Ово угрожавање најлепших тековина људског рода, овај жалостан закључак једног периклиског доба, једног доба које је имао само стари Рим за доба својих царева првих 100 година, једног доба које је нама свима стварало културне и динамички вредноте о којима прије 60 година нисмо ни савјали, ово доба не може више да подноси ту не-

обуздану слободу која нарушава све те тековине. Свуда се иде за регулацијом производње не по циљевима слободне производње у виду профита и искоришћавања капиталистичке моћи, него у виду покрића *потреба*. Треба целокупну производњу уоквирити у тај *ојсет ефективних потреба*, искључивши конкуренцију необуздане, неоправдане и шкодљиве производње за опште интересе, — то је циљ будуће организације света.

Немојте мислити да је та будућност далека. Ми смо усред те будућности, ми се налазимо у томе процесу, не само други свет, и наша се држава налази већ у томе процесу.

Ја ћу показати један пример. Имамо једну индустрију шећера. Та индустрија шећера броји осам фабрика. Држава је захватила у те фабрике и одредила да оне морају плаћати толико за слаторну рену да ће продуценти добити правичну наплату за свој труд, а и фабрике моћи добро радити. То је успело на опће задовољство свију али само зато, што ове фабрике имају једну заштиту у оквиру једног свјетског продуктивног плана за производњу шећера. Читав та продукција била је наине прије дезорганизована: Нашо се један човек, који је све те фабрике организовао у целом свету и ми смо се у ту организацију уклопили. Али под једним уветом је створена та организација, да нико не сме више градити творнице шећера. И тако под заштитом ове интернационалне везе наша продукција шећера има увете за просперитет.

Друга једна индустрија, индустрија млинска, не може наћи једну такву организацију, која би могла ограничити производњу и зато та индустрија пропада, не може се одржати.

Могоа би навести других примера, али мислим да су ови довољни. Ево спиритна индустрија, она ради о том да се стави у службу подизања цена вина. И она то не прихвата радо. Али ево претседник савеза индустријалаца спирита, наш колега овде, рекао је, ако то мора бити у интересу опћенитости, ја прихватам.

Ево, како се интереси могу сложити. Мора се направити један план, који ће бити у интересу опћенитости, морају се створити директиве.

Ово су основне мисли. Уравнотежити све производње, уравнотежити све енергије, које се испољавају у привредном животу, то је сигурно највиша и најтежа задаћа новог Привредног већа.

Господа Марјановић и Митровић изнели су потребу о проширењу установе § 471 грађанског поступка, по којему је заштићена минимална имовина сељака од захвата било с које стране осим пореске власти. Нема двојбе, да је овај закон први услов и њему се има захвалити, да је Србија остала оно што је била и само се тому закону има захвалити; да се у Србији развила једна права истинска демократија, какове ми не налазимо другде. Овому закону, који је сачувао србијанскога сељака, имамо захвалити његову здраву структуру. Али када је у финансиском закону, мислим 1904 године, било донесено да се овлашћује Министар да протегне ваљаност овога законскога прописа на целу државу, онда су устале против тога све привредне корпорације у целој држави. Ово изгледа да је један нерешив конфликт. То је после

природно. Ево у чему је ствар. Они крајеви који су могли пребродити онај прелаз са натуралистичнога газдинства на новчано и кредитно, ти крајеви немају потребе за заштитом. Али у крајевима, као што су наши србијански, Сјеверна и Јужна Србија, па Босна, Херцеговина и Црна Гора где је прелаз тај у пуном јеку, где је и социјални проблем распадања задруга у пуном јеку, ову заштиту отклонити било би врло погубљено.

Али, опет наглашавам да не изгледа да је потребно, нити је савремено протезати установу која је несавремена, на крајеве који су одавно прешли са натуралне у новчану и кредитну привреду. Јер, кад би се то десило, кад би се та установа пренела и у оне крајеве који су већ изашли из периоде натуралног господарства и који се одавно налазе у периоду новчаног и кредитног господарства, — то би значило ограничење кредитне способности до једне границе коју тај свет никако не би могао да поднесе.

Ја мислим господо, да сам тиме изнео све важније примедбе, које су изнешене током дискусије, а она господа, која мисле да нисам споменуо њихове предлоге и примедбе, нека не занемаре и нека не мисле да је то зато што оне не би биле важне, него да их нисам споменуо због тога што не могу даље да дуљим и да изнесем и све остале проблеме који су овде били дотакнути.

Па мислим да можемо мирне душе рећи, да цела ова дебата, својом висином и дубином проблема који су изнети од стране свих говорника, служи на част овом Сенату, и да нисмо могли лепше отворити рад овог високог тела него оваквом једном дебатом, па зато, закључујући дебату, ја вас молим, господо сенатори, да примите ову законску основу у целости. (Аплауз и живо одобравање).

Потпретседник **Јован Алтипармаковић**: Господо сенатори, претрес у начелу је завршен. Прелазимо на гласање у начелу. Господа сенатори која ће гласати у начелу за овај законски предлог, изволиће гласати са „за“, а господа која желе гласати против у начелу, изволиће гласати „против“.

Молим г. секретара да прозива господу посланике ради гласања.

Секретар **Др. Иван Гмајнер** прозива господу сенаторе да гласају, и они су гласали овако:
Алибеџовић отсуган; Алкалај Др. Исак за; Андрић Др. Владимир за; Арнаутовић Шериф отсуган; Бањанин Јово за; Бојојевић Васо за; Видаковић Антун за; Вујић Павле за; Виловић Осман отсуган; Вукчевић Др. Станојло за; Гаврила Др. Емило за; Гавриловић Др. Бојдан за; Гај Људевит за; Глушац Др. Васо за; Гмајнер Др. Иван за; Граса Др. Георг отсуган; Десница Др. Урош отсуган; Добринић Петар за; Драговић Милутин за; Ђирлић Петар отсуган; Иковић Др. Момчило за; Илићковић Димитрије за; Јалжабетић Томо отсуган; Јанковић Стјепан отсуган; Јовановић Ж. Милоје за; Карамехмедовић Др. Хамдија отсуган; Ковачевић Тома отсуган; Костић Петар отсуган; Костренић Др. Марко за; Кукуљевић — Сакцински Фран за; Љубибратић Др. Сава за; Мажурањић Др. Желимир отсуган; Мајстровић Др. Иво

отсуган; Марјановић Милан за; Махмудбеговић Сефедин за; Митровић Влада за; Мићић Др. Мићо за; Михалцић Стеван за; Муфтић Салем отсуган; Новак Др. Фран за; Обрадовић Паја за; Павелић Др. Анте отсуган; Петровић Милутин за; Пљој Др. Мирослав отсуган; Појовић Дака отсуган; Појовић Матија за; Појовић Милан за; Равнихар Др. Владимир за; Радовановић Крста за; Радловић Марко за; Рајар Др. Јанко за; Рожић Др. Валентин за, Самуровић Јанко за; Симоновић Милан отсуган; Смиљанић Крста за; Станишић Др. Алекса за; Станковић Јован за; Сулејмановић Др. Шафер за; Теслић Петар за; Тимотијевић Коста отсуган; Томашић Др. Љубомир за; Томић Светозар отсуган; Тринајстић Др. Динко за; Убавић Павле за; Франђеш Др. Отон за; Хаџи Бошковић Трајко за; Хаџи-Ристић Сипра за; Хрибар Иван за; Церовић Гаврило отсуган; Шверљућа Др. Станко отсуган; Шиловић Др. Јосиф за; Шола Атанасије отсуган; Шујерина Др. Бернамин за.

(После гласања)

Потпретседник **Јован Алтипармаковић**: Допустите, господо сенатори, да објавим резултат гласања. Гласало је свега 50 гос. од сенатора, и сви су гласали за. Према томе, објављујем да је Сенат примио у начелу предлог закона о Привредном већу.

Пошто је, господо, време поодмакло, ја прекидам ову седницу, а наставићемо је после подне, у 5 сати, с истим дневним редом.

— Седница је прекинута у 13 часова. —

— Наставак седнице у 17 часова. —

Потпретседник **Јован Алтипармаковић**: Настављамо, господо сенатори, прекинути рад. Пошто је пре подне Сенат примио у начелу предлог Закона о Привредном већу, сад ћемо прећи на претрес у појединостима. Предлог Закона о Прив. већу је одељен на 4 одељка, али пошто се нико није јавно за реч, прећи ћемо на гласање. Молим г. известиоца да заузме своје место и да чита параграф по параграф.

Известилац **Др. Отон Франгеш** чита § 1 предлога Закона о Привредном већу (Види састанак IV).

Потпретседник **Јован Алтипармаковић**: Гласаће се седењем и устајањем. Господа, која су за то да се § 1 прими, изволиће седети, а она господа која су за то да се § 1 не прими, изволиће устати. (Нико не устаје). Сви седе, — према томе оглашујем да је § 1 примљен.

Изволите, господине извештече, прочитати § 2.

Известилац **Др. Отон Франгеш** чита § 2 (Види састанак IV).

Потпретседник **Јован Алтипармаковић**: Стављам на гласање § 2. Господа сенатори који су за то да се овај параграф прими изволиће седети, а који су против изволиће устати (Сви седе). Пошто сви седе, оглашујем да је § 2 примљен јединогласно. Изволите читати § 3.

Известилац др. **Отон Франгеш** чита § 18 (Види састанак IV).

Потпретседник **Јован Алтипармаковић**: Стављам на гласање § 18. Господа сенатори, који су ва то да се § 18 прими изволеће седети, а који су против изволеће устати. (Сви седе). Сви седе; оглашујем да је § 18 примљен.

Известилац др. **Отон Франгеш** чита § 19 (Види састанак IV).

Изволите прочитати § 19.

Потпретседник **Јован Алтипармаковић**: Стављам на гласање § 19. Господа сенатори, који су ва то да се § 19 прими изволеће седети, а који су против, изволеће устати. (Сви седе). Пошто сви седе оглашујем да је § 19 примљен. Изволите прочитати § 20.

Известилац др. **Отон Франгеш** чита § 20 (Види састанак IV).

Потпретседник **Јован Алтипармаковић**: Стављам на гласање § 20. Господа сенатори који су ва то да се § 20 прими, нека изволе седети, а који су против, нека изволе устати. (Сви седе). Пошто сви седе, оглашујем да је § 20 примљен.

Сада прелазимо на гласање о законском предлогу у целини. Гласање се поименично. Господа сенатори који су за то да се овај предлог закона у целини прими, изволиће гласати са за, а који су против тога, гласаће са против. Молим г. секретара да изврши прозивку.

Секретар др. **Иван Гмајнер** прозива господу сенаторе, који су гласали овако:

Алибековић Асим отсуган; Алкалај Др. Исак за; Андрић Др. Владимир отсуган; Арнаутовић Шериф за; Бањанин Јово за; Бођојевић Васа отсуган; Видаковић Антун за; Виловић Осман за; Вујић Павле за; Вукчевић Др. Станојло за; Гаврила Др. Емило за; Гавриловић Др. Бојдан за; Гај Људевит за; Глушац Др. Васо за; Гмајнер Др. Иван за; Грасл Др. Георџ отсуган; Десница Др. Урош отсуган; Добринић Петар за; Драговић Мирлутин за; Ђирлић Петар за; Ивковић Др. Момчило за; Илићановић Димитрије за; Јалжабетић Томо отсуган; Јанковић Стјепан отсуган; Јовановић Ж. Милоје за; Карамехмедовић Др. Хамдија за; Ковачевић Тома отсуган; Костић Петар отсуган; Костренчић Др. Марко за; Кукуљевић-Сакцински Фран за; Љубибратић Др. Сава отсуган; Мажуранић Др. Желимир отсуган; Мајстровић Др. Иво отсуган; Марјановић Милан за; Махмудбековић Сефедин отсуган; Митровић Влада за; Мићић Др. Миће за; Михалцић Стеван за; Муфтић Салем за; Новак Др. Фран за; Обрадовић Паја за; Павелић Др. Анте отсуган; Петровић Милутин за; Плој Др. Мирослав за; Пойовић Дака отсуган; Пойовић Матија за; Пойовић Милан за; Равнић Др. Владимир за; Радовановић Крста за; Радловић Марко за; Рајар Др. Јанко за; Рожић Др. Валентин отсуган; Самуровић Јанко за; Симоновић Милан отсуган; Смиљанић Крста за; Станишић Др. Алекса за; Станковић Јован за; Сулејмановић Др. Цафер за; Теслић Петар отсуган; Тимотијевић Коста отсуган; Томашић Др. Љубомир за; Томић Светозар отсуган; Тринајстић Др.

Динко за; Убавић Павле за; Франгеш Др. Отон за; Хаџи-Бошковић Трајко за; Хаџи-Ристић Сийра за; Хрибар Иван за; Церовић Гаврило за; Шверљута Др. Станко отсуган; Шиловић Др. Јосиф за; Шола Атанасије отсуган; Шуйерина Др. Бењамин отсуган.

(После гласања)

Потпретседник **Јован Алтипармаковић**: Допустите, господа сенатори, да Вам саопштим резултат гласања. Гласало је свега 58 господа сенатора, и сви су гласали за. Према томе, оглашујем да је Сенат коначно примио у целини предлог закона о Привредном већу.

Сада ћемо, господа сенатори, да прсђемо на другу тачку дневнога реда: Претрес извештаја одбора о предлогу закона о поморско-трговачким академијама.

Има реч г. известилац, да прочита извештај.

Известилац Др. **Васо Глушац**: Господа сенатори, дозволите ми да прочитам најпре извештај Сенатског одбора о проученом предлогу закона о Поморско-трговачким академијама:

ГОСПОДИНЕ ПРЕТСЕДНИЧЕ,

Одбор Сената за проучавање предлога Закона о поморско-трговачким академијама претресао је у својој седници 24 фебруара ов. године овај предлог Закона и донео одлуку, коју ми је част у прилогу под 1.) приложити.

Изволите, Господине Претседниче, и овом приликом примити уверење о моме особитом поштовању.

24 фебруара 1932 год.

у Београду.

Претседник одбора,
Др. **Ј. Шиловић**, с. р.

Секретар,

Др. **В. Глушац**, с. р.

ИЗВЕШТАЈ

Сенатског Одбора о проучавању предлога Закона о поморско-трговачким академијама.

Наше три поморске академије у Котору, Дубровнику и Бакру нису имале до данас једног јединственог плана и програма, него су се управљале по привременим уредбама, те се одавно осећала потреба за једним јединственим Законом. Стога је Господин Министар трговине и индустрије поднео Народној скупштини овај предлог Закона о поморско-трговачким академијама, који је Народна скупштина са врло малим изменама усвојила.

Овај предлог Закона изједначаје наставу у свима нашим поморско-трговачким академијама и главни му је циљ да нашој омладини, која прође кроз те школе даде осим националног културног образовања и солидно стручно знање, како би смо имали своје одличне и стручне морнаре, који би добро послужили у миру, а у случају рата као одлични војници у војној морнарици.

Овај предлог Закона о поморско-трговачким академијама изражен је потпуно стручно и одликује се нарочито у оним одредбама које се тичу чисто морнарске службе и оспособљења, па је Одбору част предложити Сенату, да овај предлог Закона о поморско-трговачким академијама у целисти прими, како га је Народна скупштина усвојила.

За известноца одређен је г. Др. Васо Глушац, сенатор.

Секретар,

Др. В. Глушац, с. р.

Претседник одбора,
Др. Ј. Шиловић, с. р.

Потпретседник **Јован Алтипармаковић:** Отварам начелан претрес. Има реч г. Министар трговине и индустрије.

Министар трговине и индустрије **Др. Алберт Крамер:** Господо сенатори, дозволите ми да само са пар речи пропратим овај законски предлог, који је био и у Народној скупштини једногласно примљен, и који је г. извештач сенатског одбора прочитао, с молбом да га одобрите.

Господо, ви знате од коликог је значења поморство за наш народ и за нашу државу. Знате сигурно и то да наши поморци уживају глас најбољих морнара не само на нашем Јадранском Мору него и у читавом свету.

Ми смо пре нашег уједињења имали поморске академије које имамо и данас, и то три, од којих су биле две у бившој Аустро-Угарској тј. у Дубровнику и Котору, а једна у Задру као поморску Академију Хрватске владе, која је била морам рећи, најбоље снабдевена, и са материјалом, а добила је од Хрватске владе чак и школску лађу.

Те академије давале су одличан поморско-официрски материјал и ми се можемо поносити да апсолвенти тих академија служе у морнарици целога света.

Кад је наша држава преузела те школе, показало се, да смо досада водили премало бриге за трговачко васпитање нашега поморскога официрства. У том погледу моје Министарство, које је надлежно за те школе, у току тих година свашта је учинило. Али тек овим законом, који досадашње академије проглашава за трговачко-поморске академије, осигурано је и трговачко васпитање нашега поморскога полмлатка.

Господо сенатори, овај закон покушава и то, да осигура нашим трговачко-поморским академијама један стални добро осигурани кадар наставнички не само у његовом професорском делу, да тако кажем, него и у стручном персоналу, који је за успехе у тој школи — скоро би смио рећи — важнији него онај професорски. До сада тај персонал висе онако у зраку. Овај му закон даје поред тачно одређене дужности и сва права и осигурава сталност тога стручног персонала, која није била ту, што је много шкодило. Закон дефинитивно увађа и систем те наше школске лађе мало другачије него је то у другим државама, где се академије служе практичном обуком на другим трговачким лађама, што код нас, пошто наша трговачка морнарица још није довољно развита и

нису увек на расположењу лађе, не би било практично, него ће се удесити ствар тако, да ће школска лађа „Вила Велебита“ бити у току школске године на расположењу свима трима поморским академијама. Наравски, господо, да овај систем наставе који имамо код нас у трговачким поморским академијама не може признати приватно школовање, па ће према томе полагање приватних испита бити сасвим искључено.

Господо, сенатски одбор је овај закон проштудирао, он вам га предлаже. И ја само могу да са своје стране и у име Краљевске владе замолим да га примите онако како је вама предложено, тако да дођемо до једног стручног уређења наших поморских школа, које нам дају и које ће дати и убудуће, ако је могуће, још боље спремнији још боље квалификованији материјал још боље квалификованије људе за водство наше славне трговачке морнарице. (Одобравање и плесак).

Потпретседник **Јован Алтипармаковић:** Има реч сенатор г. Др. Љубомир Томашић.

Др. Љубомир Томашић: Господо сенатори, ја поздрављам весело ову законску основу која иде за тим да стручни квалитет наших помораца — онај квалитет који је у целом свету признат као првокласни — и даље уздржи. Па не само то. Ова законска основа иде затим да ово наше стручно поморско особље доведе са својом спремом у склад са модерним стручним схватањем тако да наши поморци буду потпуно верзирани поморски трговци. — У старија времена, у вријеме једрењача сваки поморац био је и поморски трговац. Није ту било посредника, него је богатство долазило у наше луке. Касније се то изменило, али данас се полагамо све више враћа систем слободне пловидбе гдје је поморац истовремено и трговац. — Важност тога сталежа није само у томе, него за нас је он и од једне специјалне важности: Он је за нас важан и због посједа наше поморске обале. Колико много великих народа на свијету може да нам завиди на посједу ове обале. Наша поморска обала од Рјечине до Бојане има у зрачној линији 583 километра, и она је тако развијена као релативно ниједна друга на свијету, јер пред њом лежи наших 61 великих острва и 540 малих острва; уз то ту има и 381 гребена; има осим тога 386 лука и пристаништа који су најбоље тврђаве за нашу државу и за цијели југословенски народ. — И ова развијеност наше обале, господо, намеће нам и једну специјалну административну нужду, нужду једне промишљене и концентрисане администрације, — и нека ми се дозволи да овом приликом упозорим овај високи Сенат на једно абнормално стање које не на нашу част влада у тој администрацији.

Данас нико не може сумњати да је поморац не само онај који вози пароброд, него и онај који и рибу лови, дакле да је и рибар поморац, и да и рибарство спада у поморство. Исто тако, да и школе за поморско часништво такође спадају у поморство. И онда, ко би могао добити на помисао да ове три гране нису под истом управом! Ево, овај законски пројекат, који је пред нама, предложен је од Министарства трговине и индустрије Поморска управа, као таква, стоји под Министар-

ством саобраћаја. Рибарство незна се право под које Министарство спада: углавном спада под Министарство пољопривреде, дјеломично под ветеринарско, али већином под сточарско одјељење. (Смех). Да вам речем једну аномалију, господо. Поморска управа мора да управља и морском обалом. И сада десно се прошле године овај случај. Један човек на Рабу хтио је саградити купалиште на морској обали. Наравски, као морско купалиште не може га саградити у гори, него при мору. И њему дође једна морска мисао, што се каже, да направи молбу на Банску управу. Савске бановине. Та молба дође тамо, од пољопривредног одељења, — нисам сигуран да ли сточарском или ветеринарском отсеку — и тамо му даду дозволу, позивајући се на један стари закон, на законски члан 25 из године четрнаесте, и казали су: да тај законски члан вриједи за подручје бивше аутономне хрватско-славонско-далматинске земаљске владе, и по томе да су управо они компетентни за ту ствар, јер је Раб, како знате, дошао у најзадње доба под Савску бановину.

Господо сенатори, ми имамо једну уредбу од 18 септембра деветнаесте године, уредбу којом је стављена у живот организација Поморске управе, и у чл. 5 слово *ј* те уредбе каже се изрично: да у делокругу те поморске управе стоји и одредба о употреби морске обале. И Пољопривредно одељење Савске бановине у 12 година није нашло времена да прочита ту уредбу, која иначе вриједи за целу државу, него оно, на темељу оног старог закона из четрнаесте године, каже: „Бивша хрватско-славонско-далматинска земаљска влада имала је право над тим“, иако у ствари није имала, јер онда Раб није њој припадао.

Да видите аномалију ове управне растројености. Ми имамо и један рибарски закон, који, како је данас колега Тринајстић добро казао, данас у свему не одговара, јер је направљен у доба раније, пре него је техника за рибарство била тако развијена; а, сем тога, можда је и тај закон, као и сваки други, дао повода да се нађе начина да га се миоможе. За измену тога закона рекло би се да се брине Поморска управа, дотично Министарство саобраћаја, које има административни део. Не, господо.

Не! Сточарско одјељење је приправило нову законску основу за тај рибарски закон.

Нећу да вам дуље говорим о овој растројености, која произлази из других Министарства на штету саме управе, као из Министарства социјалне политике и народног здравља и осталих некојих Министарстава. Ја само на то упозоравам из разлога, што је то све штетно по углед, по напредак наше поморске управе и поморства. Зашто поморства? Јер кад такве управе трпи сама поморска трговина и поморски промет. Има дапаче нека тенденција, да се нашу обалу опет раздијели према бановима и да се направи толико управа, и како они имају већином полицијне мере, то би се могло догодити да један већи брод има прамац у једној бановини, где једна полицијна мера вреди, а своју крму у другој бановини, гдје друга полицијна мјера вриједи. И то би се могло догодити код нашег оваквог рационалног управног поступка.

Ја ово спомињем само зато, јер желим изразити једну жељу, да се престане са тим експериментисањем у поморској управи, да се што пре престане и да се то сконцентрише у оне руке, којима је то најприродније. Нама служи поморство у првом реду за промет и трговину, и све би то морало бити концентрисано код Министарства трговине и индустрије. (Гласови: Тако је!) Истина је да данас поморство, наше бродарство може да са похвалом говори о личности Министра саобраћаја, али једно је настојање лично, настојање једне особе, која је на челу једнога Министарства, а друго је један систем, тим више, што и код нас као нигде на свету нису личности стално везане за један ресор, и према томе не може се ни просперитет једне установе везати за разумјевање једне личности, која је привремено на челу тога ресора.

За трговину је наше поморство и наша обала јако важна. За међународну конкуренцију је веома важна квалификација и нашег бродског чиновништва, и ради тога поздрављам овај законски предлог, који иде за тим, да му омогући, да му даде увјете за ту међународну конкуренцију да му даде увјете, да и даље може с поносом вијати Југословенску заставу, као што је већ вије 13 година широм цијелога света. Изјављујем да ћу гласати за овакву законску основу. (Одобравање и узвици: Живео!)

Потпретседник **Јован Алтипармаковић:** Господо сенатори, пошто се нико више не јавља за реч, закључујем претрес у начелу. Приступамо гласању у начелу. Гласање се поименично. Господа сенатори, који су за то да се предлог закона о поморско-трговачким академијама прими у начелу, гласаће са за, а она господа сенатори који су против тога, гласаће са против.

Молим господина секретара да изврши прозивку.

Секретар Др. **Иван Гмајнер** прозива господу сенаторе да гласају, и они су гласали овако:

Алибећовић Асим отсутан; Алкалај Др. Исак за; Алтипармаковић Јован за; Андрић Др. Владимир отсутан; Арнаутовић Шериф за; Бањанин Јово за; Бојојевић Васо за; Видаковић Антун за; Вујић Павле за; Виловић Осман за; Вукчевић Др. Станојло за; Гаврила Др. Емило за; Гавриловић Др. Бојдан за; Гај Људевит за; Глушац Др. Васо за; Гмајнер Др. Иван за; Грасл Др. Георџић отсутан; Десница Др. Урош отсутан; Добринић Петар за; Драговић Милутин за; Ђирлић Петар за; Ивковић Др. Момчило за; Илићановић за; Јалжабетић Томо отсутан; Јанковић Стјејан отсутан; Јовановић Ж. Милоје отсутан; Карамехмедовић Др. Хамдија за; Ковачевић Тома отсутан; Костић Петар отсутан; Костренић Др. Марко за; Кукуљевић — Сакцински Фран за; Љубибратић Др. Сава за; Мажуралић Др. Желимир отсутан; Мајстровић Др. Иво отсутан; Марјановић Милан за; Махмудбећовић Сефедин за; Митровић Владимир отсутан; Мићић Др. Мићо за; Михалчић Стеван за; Муфтић Салем за; Новак Др. Фран за; Обрадовић Паја за; Павелић Др. Анте отсутан; Петровић Милутин за; Плој Др. Мирослав отсутан; Појовић Дака отсутан; Појовић Матија за; Појовић Милан за; Рав-

нихар Др. Владимир за; Радовановић Крста за; Радуловић Марко за; Рајар Др. Јанко за; Рожин Др. Валентин отсуган; Самуровић Јанко за; Симоновић Милан отсуган; Смиљанић Крста за; Станишић Др. Алекса за; Станковић Јован за; Сулејмановић Др. Цафер за; Теслић Петар отсуган; Тимотијевић Коста отсуган; Томашић Др. Љубомир за; Томић Светозар отсуган; Тринајстић Др. Динко за; Убавић Павле за; Франџеш Др. Отон за; Хаџи-Бошковић Трајко за; Хаџи-Ристић Сидра за; Хрибар Иван за; Церовић Гаврило за; Шверљуга Др. Станко отсуган; Шиловић Др. Јосип за; Шола Атанасије отсуган; Шуйерина Др. Бењамин отсуган.

(После гласања.)

Потпретседник **Јован Алтипармаковић:** Изволите чути, господе сенатори, резултат гласања. Гласало је свега 49 господе сенатора и сви су гласали за предлог Закона у начелу. Према томе, оглашавам да је Сенат примио у начелу предлог Закона о поморско-трговачким академијама. Сад ћемо прећи на претрес у појединостима.

Потпретседник **Јован Алтипармаковић:** Предлог Закона подељен је на осам одељака. О сваком одељку имаћемо засебан претрес. Отварам посебни претрес о првом одељку. Овде се јавно за реч сенатор г. Др. Шиловић.

Др. Јосип Шиловић: Господе сенатори! Онај део нашега народа Југословенскога и хрватскога и српскога имена и племена што од 1000 година и више овамо живи на оним хридима и клисурама на обали дивног Јадранског Мора, има једино једино благо, а то су његова деца. Јер оно мало хриди, што поседује, не може да се сматра благом. И доиста овај народ приморски ће дати све и живот за дечицу своју. И у овом делу нашега народа вредни пословица: „Чаша и деце није никада доста у кући.“ И природно је то господе сенатори, јер како он даје и живот свој за породицу своју, како он обилази свих пет страна света вато, да у зноју лица свога и у жуљевима својим прехране породицу своју, тако је сигурно да ће кад остари и обнемогне, деца његова прехранити њега. Јер ваљда није нигде на свету тако узак вез између родитеља и деце и остаје кроз цео живот, као што је у овом делу нашега народа. Онај део нашега народа не може деци својој да остави ништа друго него да је спреми за борбу живота. Зато ми, који смо рођени на оним хридима на обалама Јадрана, од свег срца поздрављамо ову основу о поморско-трговачким академијама, јер ће дечици нашој дати као поморским капетанима још бољу спрему, него ли су је досада имали. Најпаче поздрављамо онај део овога закона, којим се обраћа пажња на трговачку страну поморско трговачких академија, да буду и у том правцу спремни наши будући поморски капетани, који су од векова крстарили целим светом који су се успешно такмичли са поморским капетанима код свих културних народа, и имадете их и данас на бродовима свих културних народа и у свима земљама.

Зато је преко потребно да и ове школе буду одговарале данашњем духу времена и да буду одговарале њиховим захтевима.

Још је једна врло важна ствар, поштована господе! Ми смо откад смо дошли у ове стране поморски народ и поморски возари и ми смо се кроз векове такмичли са првим поморским народима света у превозињу робе на све стране света. Ми смо, док бијасмо под туђином, имали хиљаде и хиљаде наших лађа којима смо били власници и превозили и путнике и робу по свету.

Сав наш онамошњи народ био је некад угледан и богат. Довољно је погледати наше градове на Приморју, у Далмацији и Боки, па да се уочи колико је благостање било у тога народа и колико је он заслуживао на својим бродовима по мору. Али кад је дошла пара, тај народ је настрадао и осиромашно. Надајмо се да ћемо у будућности и ту покрити напред, па да се опет врати оно благостање које су они крајеви уживали у прошлости, јер сва је њихова будућност на мору.

Господе, у вези с тим хоћу да нагласим да је прека нужда да наши конзулати у великим светским лукама имаду стручне поморске капетане, јер им је компетенција по међународном поморском праву, по свим поморским правима света, а и по нашем поморском праву велика. Зато је потребно да наши конзулати узмогну своју компетенцију ваљано вршити, да им буду додељени стручни поморски капетани, који су у поморским стварима потпуно верзирани, а који ће и на тај начин наћи зараде.

Чујем, не знам да ли је истина, да се мислило на то да се једна од три поморске трговачке академије укине. Ја сам свој говор почео с тим, да ми на оним обалама немамо ништа друго него нашу децу и да им не можемо дати друго него да их оспособимо за живот на мору. И стога следи да не би било у интересу нашег народа да се ма и само једна од три поморске академије укине, јер се оне налазе у три наша поморска средишта, која су се од хиљаду година на овамо бавила поморством и давала првокласне поморске капетане.

Поштована господе, како рекох, наш је народ на Приморју сиромашан и треба да вам кажем ко полази поморску академију у Бакру. То су деца из Кострене једне и друге, из Шкрљева, Крашице, Прапутњака и Краљевице. Сиромашни селаци из ових околних села шаљу своју дечицу у грађанску школу у Бакру, а затим у поморску академију у Бакру. Деца иду изјутра у школу, а с вечера се враћају кући, јер је оној сиротињи тешко и да дете храни и облачи и да му плаћа учила, а камо ли да га шаље некуд даље.

Кад би се укинула ма која сада постојећа академија, онемогућило би се оном од искона поморском свету да шаље своју децу у школу како би од њих постали врсни поморски капетани. Господе, нема ту страха од хиперпродукције. Наши поморски капетани, свршени питомци наших поморских академија, налазили су до сада и отсада ће налазити комадић хлеба код куће, а они који га не пају код куће, сигурно ће га наћи у широком свету, пошто они могу успешно да се такмиче са свим поморским стручњацима у целом свету.

Господо, ово су стручне школе која су преко потребне за наш приморски свет и ја држим да је у интересу целог народа, да ниједна од ових школа не буде укинута.

Нека се докину, ако морају бити докидане, друге кредње школе, које нису стручне. Ту нека се пазе да се не дира у оне заводе, који постоје већ стотину и више година, као што је гимназија Сењска, као што је гимназија Сушачка, које су одгојиле толико дивну елиту интелигенције наше и првих наших људи, који су све дали за Југославију, а које су исто тако, као што је учитељска школа у Каству, на граници нашој, те њима показујемо свијету културу своју и блигу за културу своју (Узвици: Тако је. Врло добро!).

Врло поштована господо, дозволите једну малу дегресију, али је у савезу са овим нашим дневним редом.

Не само да је дужност наша да узгајамо поморске капетана у поморским трговачким академијама, него је дужност наша да узгајамо и морнаре. Ја, бавећи се овим питањем већ од деценија, откад се бавим заштитом сирочади, нашао сам у литератури светској да сви културни народи имају лађе школе, да узму стару лађу, која већ није за путовање, улесе је у луци за стан и школу деце, која су навршила основну школу, а нису још толико дорасла да могу као морнари да иду у свет, и онда је од десет и од шеснаест година одгајају за морнаре. Те лађе-школе стоје под управом искусног или капетана морнарице трговачке или искусног пензионисаног војничког поморског официра. Ове лађе школе ја сам, господо, посетио године 1928, кад сам са школском лађом „Вилом Велебитом“ пошао Средоземним Морем до Барселоне. Ја сам посетио такву лађу школу у Барселони, посетио сам је у Напуљу, у Ђенови и у Венецији. Видео сам да се ту одгајају деца за првокласне морнаре и за те морнаре отимају се и трговачке лађе, а отимају се и лађе ратне морнарице, јер су то потпуно спремни морнари кад пођу на бродове.

Посве је природно, господо, да се тиме получује још једна социјална сврха, а та је да се у овим нашим лучким градовима и градњима, сирочад морнара и лучких радника отима бедн и невољи, отима отрову улице и од ње се направе честити и вредни грађани и на тај начин се получује двострука сврха: Спремају се ваљани морнари и децица се спасавају од пропасти и моралне и физичке. Ја сам поднео у томе погледу предлог Министарству социјалне политике и народног здравља и ја овом згодом молим надлежне факторе да што пре приступе оснивању овакве лађе-школе и код нас у једној од лука у Југославији.

Господо, ово сам имао да кажем овом приликом и свршавам са изјавом да ћу гласати за ову законску основу (Пљескање и узвици: Живео!).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа, дебата се води по појединим главама предлога закона. Код прве главе пријавио се и говорио само г. сенатор Др. Шиловић. Код друге главе нико се није пријавио за реч. Молим г. известиоца да чита редом параграфе I дела — Опште одредбе.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 1 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Она господа која су за § 1 нека изволе седети, а која су против, нека изволе устати (Сви седе.) Објављујем да је § 1 примљен. Изволите читати § 2.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 2 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 2; нека изволе седети, а која су против, нека изволе устати. (Сви седе.) Објављујем да је § 2 примљен. Изволите читати даље.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 3 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која су за, нека изволе седети, а која су против, нека изволе устати. (Сви седе.) Објављујем да је § 3 примљен. Изволите читати даље.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 4 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која су за овај параграф, нека изволе седети, а која су против, нека изволе устати. (Сви седе.) Објављујем да је § 4 примљен. Изволите читати даље.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 5 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају овај параграф, нека изволе седети, а она која су против, нека изволе устати. (Сва господа сенатори седе). — Како сва господа седе то објављујем да је § 5 примљен.

Сад, господо, прелазимо на II део предлога Закона о Поморско-трговачким академијама, на део о настави. За реч се био јавио г. Др. Мића Мићић, но он је од речи одустао. — Изволите чути г. известиоца.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 6 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 6 изволе седети, а који су против изволе устати. (Сва господа сенатори седе). — Како сва господа сенатори седе, то објављујем да је § 6 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 7. (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 7 изволе седети, а који су против изволе устати. (Сва господа сенатори седе). — Како сви седе, то објављујем да је § 7 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 8 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 8 изволе седети, а који су против изволе устати. (Сва господа сенатори седе). — Како сва господа седе, објављујем да је § 8 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 9 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која су за § 9 нека изволе седети, који су против нека изволе устати. (Већина седи). — Како већина седи, то објављујем да је параграф 9 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 10 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 10 нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сви седе, објављујем да је § 10 примљен.

Сад, господа, прелазимо на део III предлога Закона о Поморско-трговачким академијама, на део о државном школском броду и школским путовањима. Нико се није јавио за реч. Изволите чути г. известноца.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 11 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа који су за овај параграф нека изволе седети, а господа која су против нека изволе устати. (Сви седе). — Како сви седе, то објављујем да је § 11 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 12 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа који су за овај параграф изволе седети, а господа који су против нека изволе устати. (Сви седе). — Како сви седе, то објављујем да је § 12 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 13. (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају овај параграф изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сва господа седе, то објављујем да је § 13 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 14 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 14 нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Сва господа седе. Према томе, објављујем да је § 14 примљен.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 15 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 15 нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Сва господа седе. Према томе, објављујем да је § 15 примљен.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 16 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 16 нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Сва господа седе. Према томе, објављујем да је § 16 примљен.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 17 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 17 нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Сва господа седе. Према томе, објављујем да је § 17 примљен.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 18 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 18 нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Сва господа седе. Према томе, објављујем да је § 18 примљен.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 19 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 19 нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Сва господа седе. Према томе, објављујем да је § 19 примљен.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 20 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 20 нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Сва господа седе. Према томе, објављујем да је § 20 примљен.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 21 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 21 нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Сва господа седе. Према томе, објављујем да је § 21 примљен.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 22 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 22 нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Сва господа седе. Према томе, објављујем да је § 22 примљен.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 23 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Господа која примају § 23 нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Сва господа седе. Према томе, објављујем да је § 23 примљен.

Прелазимо на претрес IV дела — „Ученици — Школска година.“ Жели ли ко да говори о IV делу? (Нико се не јавља за реч). Нико се не јавља за реч. Молим г. Известноца да чита поједине параграфе IV дела.

Известилац Др. Васо Глушац чита § 24 (види састанак VI).

Потпретседник Др. Фран Новак: Стављам на гласање § 24. Господа која примају прочитани § 24, нека изволе седети, а ко је против, нека изволи устати. (Сви седе). Пошто сви седе, објављујем, да је прочитани § 24 примљен. Изволите чути § 25.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 91 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која су за нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сви седе, то објављујем да је § 91 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 92 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која примају § 92 нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сви седе, то објављујем да је § 92 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 93 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која примају § 93 нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сви седе, то објављујем да је § 93 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 94 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која примају § 94 нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сви седе, то објављујем да је § 94 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 95 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која су за нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сва господа седе, то објављујем да је § 95 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 96 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која су за нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сви седе, то објављујем да је § 96 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 97 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која су за нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сва господа седе, то објављујем да је § 97 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 98 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која су за нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сва господа седе, то објављујем да је § 98 примљен.

Сад, господа сенатори, прелазимо на VIII део. Прелазна наређења. Нико се није јавно за реч. Изволите чути г. известиоца.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 99 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која су за нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сва господа седе, објављујем да је § 99 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 100 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која су за нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сва господа седе, то објављујем да је § 100 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 101 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која су за нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сва господа седе, то објављујем да је § 101 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 102 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која су за нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сва господа седе). Како сва господа седе, то објављујем да је § 102 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 103 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која су за нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сва господа седе, то објављујем да је § 103 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 104 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која су за нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сва господа седе, то објављујем да је § 104 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. **Васо Глушац** чита § 105 (види састанак VI).

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа која су за нека изволе седети, а која су против нека изволе устати. (Сви седе). Како сва господа седе, то објављујем да је § 105 примљен.

Потпретседник Др. **Фран Новак**: Господа сенатори, овим је изгласан и у појединостима предлог Закона о поморско-трговачким академијама. Сад ћемо приступити гласању о коначном усвајању тога законског предлога у целини. Господа сенатори који гласају за пријем овог законског предлога у целости, изволиће рећи „за“, а господа која желе гласати против, изволиће рећи „против“.

Молим г. секретара да изволи прозивати господа сенаторе, ради гласања.

Секретар Др. **Иван Гмајнер** прозива господа сенаторе да гласају, и они су гласали овако:

Алибеџовић Асим отсутан; Алкалај Др. Исак за; Алтипармаковић Јован за; Андрић Др. Владимир отсутан; Арнаутовић Шериф за; Бањанин Јово за; Бојојевић Васа отсутан; Видаковић Антун за; Виловић Осман за; Вујић Павле за; Букчевић Др. Станојло за; Гаврила Др. Емило за; Гавриловић Др. Бојдан за; Тај Људевит за; Глушац Др. Васо за; Гмајнер Др. Иван за; Грасл Др. Георгј отсутан; Десница Др. Урош отсутан; Добринић Петар за; Драговић Милутин за; Ђирмић Петар отсутан; Ивковић Др. Момчило отсутан; Илићановић Димитрије за; Јалжабетић Томо отсутан; Јанковић Стјепан отсутан; Јовановић Ж. Милоје за; Карамехмедовић Др. Хамдија за; Ковачевић Тома отсутан; Костић Петар отсутан; Костренчић Др. Марко за; Кукуљевић — Сакцин ки Фран за; Љубибратић Др. Сава за; Мажуранић Др. Желимир отсутан; Мајстровић Др. Иво отсутан; Марјановић Милан за; Махмудбеџовић Сефедин за; Митровић Влада отсутан; Мићић Др. Мићо за; Михалић Стван за; Муфтић Салем за; Обрадовић Паја за; Павелић Др. Анте за; Петровић Милутин за; Плој Др. Мирослав отсутан; Појовић Лака отсутан; Појовић Матија за; Појовић Милан отсутан; Равнихар Др. Владимир за; Радо, вановић Крста за; Радуловић Марко за; Рајар Др. Јанко отсутан; Рожић Др. Валентин за; Самуровић Јанко за; Симонковић Милан отсутан; Смиљанић Крста за; Станишић Др. Алекса за; Станковић Јован за; Сулејмановић Др. Џафер за; Теслић Петар за; Тимотијевић Коста за; Томашић Др. Љубомир за; Томић Светозар за; Тринајстић Др. Динко за; Убавић Павле за; Франђеш Др. Отон отсутан; Хаџи-Бошковић Трајко за; Хаџи-Ристић Сјира за; Хрибар Иван за; Церовић Таврило отсутан; Шверљуца Др. Станко отсутан; Шиловић Др. Јосип за; Шола Атанасије отсутан; Шуперина Др. Бењамин за.

(После гласања)

Потпретседник др. Фран Новак: Изволите, господе сенатори, чути резултат гласања. Гласало је свега 50 господе сенатора, и сви су гласали за. Тиме је предлог Закона о поморско-трговачким академијама дефинитивно у целости примљен.

Прелазимо сала на трећу тачку дневног реда: претрес извештаја Одбора о предлогу закона о средњим трговачким школама.

Молим г. известноца да изволи прочитати одборски извештај.

Потпретседник Др. Фран Новак: Је ли ваша жеља, господе, да свршимо претрес овога законског предлога још вечерас? Ја мислим да можемо (гласови: Можемо!) Пошто нема нико ништа против, онда молим г. известноца да прочита извештај одбора о предлогу закона о средњим трговачким школама.

Известилац Др. Васо Глушац чита:

ГОСПОДИНЕ ПРЕТСЕДНИЧЕ,

Одбор Сената за проучавање предлога Закона о средњим трговачким школама прегледао је и претресао овај предлог у својој седници од 24

фебруара ове године и створио је одлуку, коју му је част у прилогу под 1 приложити.

Молим Вас, Господине Претседниче, да и овом приликом изволите примити уверење о моме особитом поштовању.

Секретар,

Др. Васо Глушац, с. р.

Претседник одбора,
Др. Јосип Шиловић, с. р.

ИЗВЕШТАЈ

Сенатског Одбора за проучавање предлога закона о средњим трговачким школама.

Предлог Закона о средњим трговачким школама у нашој Краљевини, поднесен од Господина Министра трговине и индустрије, и усвојен од Народне скупштине, има за циљ да наставу у средњим трговачким школама уједначи, па да се све средње трговачке школе одселе управљају по једном, јединственом закону место по разним правилицима и уредбама, како је то досада било. Овај предлог Закона водио је нарочито рачуна о томе да наша омладина буде васпитана и образована у духу народног јединства и југословенске мисли и да уз опште образовање добије теориско и практично стручно знање, како би се подигла наша трговина, индустрија и занатство.

Предлог овог Закона изражен је потпуно значајки и стручно, и Одбору је част предложити Сенату да га у целости прими онако како га је Народна скупштина усвојила.

За известноца одређен је г. Др. Васо Глушац сенатор.

Секретар,

Др. Васо Глушац, с. р.

Претседник одбора,
Др. Јосип Шиловић, с. р.

Потпретседник Јован Алтипармаковић: Отварам начелан претрес извештаја одбора о предлогу закона о средњим трговачким школама. За реч се јавио сенатор г. Павле Вујић:

Павле Вујић: Господе сенатори, узимам реч у начелној дебати о средњим трговачким школама зато, што сматрам да то треба да учиним као дугогодишњи директор једне средње школе — гимназије. Узимам реч нарочито стога, да поздравим појаву оба ова Закона и о трговачким школама и трговачком поморским академијама. Узимам реч да поздравим појаву тих закона зато, што сматрам, да су они у овим приликама, кад треба уводити стручну наставу што више у наше школско законодавство, јер је потреба стручних школа еминентна. Стручне школе су данас веома потребне. То осећамо и ми школски радници, то осећа и народ, то осећају и сви они, који воде бригу о нашим школама.

Господе, ви знате и сами, да смо ми кроз последњу деценију више водили бригу о нарочитим врстама средњих школа, о гимназији, али смо ми школски радници увек осећали, да то није увек добро, да је потребно и других школа, осим гимназија.

Нама су, као што и сами осећате, потребне школе које стварају раднике, из којих школа треба директно да оду у живот они, који су те школе свршили. Ове трговачке школе у неколико попуњавају ту велику потребу нашег народа. Доћи ће још и други закон, који ће регулисати те односе, као што је закон о средњим техничким школама, који има исти задатак као и овај о средњим трговачким школама, јер као што знате, у нашем народу постоји једна пословица која каже, да школа и путева није никада много, али и те школе и путеви неће дати оно што треба, ако се не пробере путеви који су најпотребнији; а тако исто је и са школама. Има извесних одредаба у овом закону за које би ја волео да су нешто мало друкчије, као што је на пример ова моја замјерка: ја бих желео да је кроз закон спроведена потпуна сагласност са законом о средњим школама, како у погледу оцењивања, тако и у погледу права која имају ученици који те школе сврше. Чини ми се да би требало више и о том водити рачуна. Друга би била замјерка са моје стране, што би волео да они ђаци, који заврше ове трговачке школе, на крају немају иста права која имају ђаци кад заврше гимназију и средњошколску матуру, зато, јер је циљ ових школа да спреми ђаке за раднике, а не да их спреми за студирање, јер су зато гимназије. Али и поред мојих замјерака сматрам да је овај закон на свом месту и сматрам га за једну велику добит за наше школско законодавство и дубоко верујем да ће он попуњити једну велику потребу за развијање интелектуалне трговачке младежи. Стога овај закон поздрављам и захваљујем Г. Министру трговине што га је поднео. (Одобравање) (Сенатор др. Емило Гаврила: Молим за реч.)

Потпретседник **Јован Алтипармаковић**: Пошто је претрес хитан, а у име групе може да говори само један од господе сенатора, то је закључен начелни претрес, те, према томе, више говорника у начелу не може бити. Приступамо гласању. Гласаће се поименично. Господа сенатори, који су за овај предлог у начелу, гласаће са „за“, а који су против, гласаће са „против“. Молим господина секретара да изврши прозивку.

Секретар др. **Иван Гмајнер** прозива господу сенаторе да гласају, и они су гласали овако:

Алибековић Асим отсутан; Алкалај др. Исак за; Андрић др. Владимир отсутан; Арнаутовић Шериф за; Бањанин Јово за; Бојојевић Васо отсутан; Видаковић Антун за; Вујић Павле за; Виловић Осман за; Вукчевић др. Станојло за; Гаврила др. Емило за; Гавриловић др. Бојдан за;

Гај Људевит за; Глушац др. Васо за; Гмајнер др. Иван за; Грасл др. Георџ отсутан; Десница др. Урош отсутан; Добринић Петар за; Драговић Милутин за; Ђирлић Петар отсутан; Ивковић др. Момчило отсутан; Илићановић Димитрије за; Јалжабетих Томо отсутан; Јанковић Стјепан отсутан; Јовановић Ж. Милоје за; Карамехмедовић др. Хамдија за; Ковачевић Тома отсутан; Костић Петар отсутан; Костренчић др. Марко за; Кукуљевић-Сакцински Фран за; Љубибратић др. Сава за; Мажуранић др. Желимир отсутан; Мајстровић др. Иво отсутан; Марјановић Милан за; Махмудбеговић Сефедин за; Митровић Влада отсутан; Мићић др. Мићо за; Михалчић Стеван за; Муфтић Салем за; Новак др. Фран за; Обрадовић Паја за; Павелић др. Анте за; Петровић Милутин отсутан; Плој др. Мирослав отсутан; Појковић Драга отсутан; Појковић Матија за; Појковић Милан отсутан; Равнихар др. Владимир за; Радовановић Крста за; Радуловић Марко отсутан; Рајар др. Јанко отсутан; Рожић др. Валентин за; Самуровић Јанко за; Симоновић Милан отсутан; Смиљанић Крста за; Станишић др. Алекса за; Станковић Јован за; Сулејмановић др. Џафер за; Теслић Петар за; Тимотијевић Коста отсутан; Томашић др. Љубомир за; Томић Светозар отсутан; Тринајстић др. Динко за; Убавић Павле за; Франџић др. Отон отсутан; Хаџи Бошковић Трајко за; Хаџи Ристић Спиро за; Хрибар Иван отсутан; Церовић Гаврило отсутан; Шверљућа др. Станко отсутан; Шиловић др. Јосиф за; Шола Атанасије отсутан; Шујерина др. Бењамин за;

(После гласања)

Потпретседник **Јован Алтипармаковић**: Изволите, господе сенатори, чути резултат гласања. Гласало је свега 44 сенатора, и сви су гласали за. Према томе, оглашујем да је Сенат примио у начелу предлог Закона о Средњим трговачким школама.

Ја ћу, господе сенатори, са вашим пристањем да закључим ову седницу и предлажем следећу за сутра, у 10,1/2 часова пре подне, са следећим дневним редом:

1) Наставак претреса одборског извештаја о предлогу Закона о средњим трговачким школама, и

2) Претрес извештаја одбора о предлогу сенатора г. Светозара Томића и других о изменама и допунама у закону о пословном реду у Сенату.

Прима ли Сенат? (Прима). Објављујем да је примљено.

Данашњу седницу закључујем.

— Седница је закључена у 19,1/2 часова. —